

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sibila Mesarič

Mladinska distopijska literatura kot družbena kritika

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sibila Mesarič

Mentor: doc. dr. Dejan Jontes

Somentor: izr. prof. Andrej Blatnik

Mladinska distopijska literatura kot družbena kritika

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

Zahvala

Zahvaljujem se mentorjema za strokovno pomoč, podporo in nasvete pri izdelavi naloge. Prav tako se zahvaljujem fantu, družini, prijateljem in sodelavcem za spodbudo in potrpljenje v času pisanja naloge. Vsakemu od vas pripada del zaslug, da mi je uspelo. Hvala!

Mladinska distopijska literatura kot družbena kritika

Kljub izrazitemu porastu priljubljenosti mladinske distopije je žanr na splošno ocenjen kot manjvredna literatura, predvsem ker je pisana in tržena za mlade, nekateri kritiki pa jo ocenjujejo kot vsebinsko manjvredno. Cilj naloge je raziskati specifične žanra in pokazati, da je v današnjem času zelo relevanten, saj naslavlja mnoge pomembne družbeno politične teme. Mladostniki, ki tovrstne knjige berejo, namreč skozi predstavljeno fiksijsko okolje raziskujejo in razmišljajo o aktualnih družbeno-političnih temah, distopija pa pogosto spodbuja bralce k ukrepanju v realnosti. To je še posebej pomembno zaradi spremenjenih navad in načinov pridobivanja informacij med mladimi, ki se v večji meri zanašajo na nove medije in iščejo sebi ustreznejše alternative tradicionalnim informacijskim tokom. Med te spada tudi distopijska literatura, ki bralcu ponuja zanimivejši pristop k pomembnim aktualnim temam, skozi katerega se uči o družbi, v kateri živi. Z analizo kritik knjige na spletni skupnosti *Goodreads* sem v nalogi ugotavljala, v kolikšni meri bralci dejansko prepoznavajo in izpostavljajo družbeno-politične in kritične aspekte iz izbrane knjige (*Unwind*, avtorja Neala Shustermana). Ugotovitve raziskave kažejo, da so bralci v veliki meri izpostavljali različne družbeno relevantne aspekte in pogosto vlekli vzporednice z aktualnim dogajanjem v sodobni družbi, iz česar lahko zaključim, da je mladinska literatura za mlade bralce pomemben vir informacij, ki jim pomaga osmišljati svet okoli sebe ter razvijati njihovo kritično mišljenje.

Ključne besede: mladinska distopija, družbena kritika, analiza diskurza.

Young adult dystopian literature as social critique

Despite its sharp rise in popularity, the young adult dystopian genre is generally perceived as inferior literature, predominantly because it is written and marketed for young people. Some critics also evaluate it as substantively inferior. The objective of this paper is to research the specifics of this genre and to demonstrate that it is very relevant to our times, given that it addresses many important social and political issues. Young people who read these types of books research and think about current social/political issues through the fictional environment presented therein, while dystopia often encourages its readers to take action in the real world. This is especially important due to the changed habits and ways of obtaining information that prevail among young people, who largely rely on new media and search for correspondingly appropriate alternatives to traditional flows of information. One such source is young adult dystopian literature, which offers the reader a more interesting approach to important current issues, through which (s)he also learns about the society in which (s)he lives. By analysing book reviews posted on *Goodreads* online community, this paper determines to what extent readers actually recognize and bring to light socio-political aspects and points of critique from a selected book (*Unwind* by author Neal Shusterman). The research findings indicate that readers have in large part identified a number of socially relevant aspects found in the book and that they have often drawn parallels from these with current events in modern society. This leads to the conclusion that literature for young adults is an important source of information for young readers that helps them find meaning in the world around them and assists them in developing their critical thinking.

Keywords: young adult dystopian, social critique, discourse analysis.

Kazalo

1	Uvod.....	7
2	Utopija in distopija.....	8
3	Bildungsroman (razvojni roman).....	10
4	Mladinska distopija.....	12
4.1	Mladinska literatura in založniška industrija.....	13
4.2	Družbenokritična narava distopije.....	15
4.3	Distopija in apel strahu.....	16
4.4	Distopija in znanstvena fantastika.....	16
4.5	Svet.....	17
4.6	Protagonist.....	18
4.7	Mladostniški aktivizem.....	19
4.8	Civilna neposlušnost.....	20
4.9	Nejasni konec.....	21
5	Analiza občinstva.....	21
5.1	Adolescenca.....	22
5.2	Branje, mladostniki in tehnologija.....	23
5.3	Vpliv popularne kulture.....	24
5.4	Skupnosti oboževalcev – <i>Fandoms</i>	26
5.5	Apolitičnost mladostnikov in kritično razmišljanje.....	27
6	Unwind distologija – Neil Shusterman.....	29
6.1	Elementi Bildungsromana.....	29
6.2	Unwind svet.....	32
6.3	Iluzija utopije.....	33
6.4	Apel strahu.....	33
6.5	Znanstvenofantastični elementi.....	34
6.6	Nejasni konec.....	35
6.7	Protagonist.....	36
6.8	Civilna neposlušnost in aktivizem.....	37
6.8.1	Strategija z minimalnim tveganjem in minimalnim nasiljem.....	38
6.8.2	Oborožene akcije.....	38
6.8.3	Teroristična skupina.....	39
7	Distologija Unwind - teme.....	40

7.1	Splav in vrednost življenja	40
7.2	Starševstvo.....	40
7.3	Vladni nadzor	41
7.4	Propaganda	43
7.5	Prodaja organov in moč denarja	43
8	Raziskava	44
8.1	Analiza diskurza	44
8.2	Priprava na analizo	46
8.3	Postopek analize	46
8.3.1	Analiza besedišča	47
8.3.2	Retorične figure.....	48
8.3.3	Analiza slovnice oz. skladnje	48
8.3.4	Zgradba teksta	48
8.3.5	Intertekstualnost oz. interdiskurzivnost.....	49
8.3.6	Kodiranje podatkov	49
8.4	Vzorec.....	49
8.5	Kategorizacija komentarjev	50
8.6	Splošni vtisi	52
8.7	Splav	56
8.8	Starševstvo.....	58
8.9	Donacija in prodaja organov.....	61
8.10	Vrednost življenja.....	64
8.11	Ostale teme	65
9	Sklep	67
10	Literatura	68

1 Uvod

Žanr mladinske distopije je v zadnjih letih doživel izjemen porast v priljubljenosti, svoj vrhunec pa najbrž doživel v zelo uspešni franšizi Igre Lakote. Čeprav je ta knjižna serija dobila največ pozornosti, še posebej po filmskih adaptacijah serije, še zdaleč ne gre za izoliran primer iz vrst mladinskih distopijskih del. Kljub izrazitemu porastu priljubljenosti mladinske distopijske literature, je žanr na splošno ocenjen kot manjvredna literatura, priljubljena v veliki meri zaradi uspešnega trženja in preferenčne obravnave založnikov. Še vedno namreč obstajajo kritiki, ki trdijo, da si tovrstna mladinska literatura ne zasluži veliko pozornosti, ker nima dovolj vsebine, da bi bila vključena v klasični literarni opus (Garcia 2013, xi). Toda čeprav je popularna kultura pogosto videna kot nižja, je prepletena z narativami, ki so brezčasne, aktualne, socialno relevantne in močne (Thomas 2013, 97) in si tako zaslužijo resno obravnavo. Velik delež raziskovanja distopijskega žanra se še vedno osredotoča na distopijske klasike, medtem ko rast priljubljenosti žanra zahteva večjo pozornost do novejših del, še posebej analizo njegove funkcije kot sodobne družbene kritike in kot gonile sile kritične misli med mladimi. Vedno več raziskovalcev (in profesorjev) prepoznava vrednost mladinske distopijske literature kot didaktičnega pripomočka, s pomočjo katerega v razredu učijo kritično razmišljanje ter interpretacijo in skozi tovrstna dela pomagajo izpostavljati aktualne družbene probleme in spodbujajo k aktivaciji mladih. Kritična distopija je namreč narativni prostor, ki ne samo tematsko, ampak tudi strukturno v ospredje postavlja najnujnejše težave našega časa (Vieira 2013, 35) in, kot pravi Garcia (2013, 3), spodbuja kulturno vpletenost za velik del pismene javnosti – deluje kot 'duh časa' trenutne politične, civilne in kulturne atmosfere – tudi če ne rezultira v neposredni akciji, lahko prispeva k notranjim spremembam na ravni posameznika, skupine ali med skupinami (Garcia 2013, 83).

Cilj naloge je natančneje analizirati žanr mladinske distopije ter raziskati teme in mehanizme, skozi katere obravnavani žanr osvetljuje pomanjkljivosti in probleme sodobnega družbeno-političnega sistema in spodbuja kritično misel pri bralcih. V nalogi bom raziskovala specifične mladinske distopijske literature ter elemente družbene kritike v tovrstnih delih in v empiričnem delu odziv in odnos bralcev do mladinske distopijske literature. Za vzpostavitev teoretskega okvirja se bom opirala na analizo sekundarnih virov s področja distopije, pri čemer bom izpostavila glavne poteze, teme in razvoj žanra ter ga umestila v širši kontekst popularne literature. Uporabila bom študijo primera, kjer bom s pomočjo žanrske analize

preučevala knjižno serijo *Undwind Dystology* Neila Shustermana, ki spada med zelo priljubljena mladinska distopijska dela in za katero je avtor prejel vrsto nagrad za mladinsko književnost. V največji meri se bom osredotočala na strukturne in tematske elemente distopije ter izpostavila načine, ki znotraj žanra izpostavljajo kritiko trenutnega družbeno-političnega sistema. Odziv bralcev na izbrani primer bom preučevala na podlagi analize ocen in komentarjev spletne skupnosti Goodreads, kjer bralci ocenjujejo knjige in v komentarjih podajajo svoja mnenja, poglede in vtise o prebranem. S pomočjo analize diskurza bom ugotavljala: katere teme so bralci najbolj izpostavljali in o njih govorili, na kašen način in ali so jih umeščali v širši družbeni diskurz o aktualnih družbeno-političnih problematikah.

2 Utopija in distopija

Distopija nam pomaga, da si predstavljamo, kako se lahko sedanost spremeni v nekaj hujšega, pove nam, kaj je narobe z zdaj, identificira ključne teme, trende in težave v sedanosti in jih raztegne v ekstreme, postavljene v manj znane kontekste v naš pregled (Sargisson 2013, 40). Razvoj distopije v literaturi je tesno povezan z utopijo in za razumevanje distopije je potrebno pregledati odnos in medsebojno prepletanje utopije in distopije. Kot pravi Romano (2013, 64), veliko raziskovalcev poudarja močno povezavo med utopijo in distopijo ter paradoksalni odnos med sanjami nekoga in nočno moro nekoga drugega. Prav tako nobena literarna oblika ni popolnoma omejena znotraj svojega žanra in tudi na tem področju obstajajo mešane oblike; distopije z elementi utopije in obratno, precej je odvisno od interpretacije bralca in konceptualizacije avtorja (Sargent 2013, 11). Tako se je skozi zgodovino razvilo precej različnih variacij utopije in distopije.

Suvin (v Blaim 2013, 84) utopijo (ali eutopijo) razume kot družbo s socio-političnimi institucijami, normami in odnosi med ljudmi, ki so organizirani na radikalno popolnejši način kot družba, v kateri trenutno živi avtor. Gre za fiktivno realizirano družbo, ki temelji na konsenzu njenih članov in je v splošnem razumljena kot dosežena idealna družba. Takšna družba realno verjetno ne more obstajati dlje kot kratkoročna manifestacija (Arnold 2013, 71). Z nekoliko bolj kritičnim razumevanjem utopije se je razvila kritična utopija, ki ne samo kritizira in izpostavlja pomanjkljivosti sodobne družbe, ampak tudi pomanjkljivosti fiktivne utopične družbe, kjer člani niso samo pasivni udeleženci, ampak so aktivno vpleteni v ustvarjanje možnih alternativ, raziskujejo potencial in strategije za soočanje in spremembo

nezadovoljive realnosti (Fortunati 2013, 28). Razvila sta se tudi koncepta antiutopije in negativne utopije, ki ju nekateri avtorji enačijo, medtem ko drugi koncepta razumejo kot različna. Ahmad (v Blaim 2013, 83) negativno utopijo enači z antiutopijo in jo definira kot prostor, ki sam po sebi ni slab in funkcionira tako kot mora, kjer so ljudje zadovoljni z utopičnim kompromisom, ki so ga dosegli, vendar pa avtor takšno družbo predstavi kot grozljivo. Drugi avtorji (Sargent in Huntington v Blaim 2013, 82) antiutopijo razumejo kot tip skeptičnega zamišljanja, ki ni kritičen do utopične politične strukture, ampak do utopične misli, ki jo je skonstruirala. Iz tega razvoja utopije je razviden premik iz zamišljanja idealne družbe do vedno bolj kritičnega pristopa do utopične realnosti, iz katerega se je kot naslednji logičen korak razvila distopija.

Podobno kot utopija se je v različne podžanre razvijala tudi distopija. V odnosu z utopijo je distopija postala dominanten žanr od prve svetovne vojne naprej (Sargent 2013, 11). Distopija je pogosto razumljena kot zrcalna ali negativna slika utopije, čeprav je to razumevanje distopije lahko problematično in ni čisto točno. Kumar (2013, 19) distopije ne razume kot nasprotje utopije, ampak kot njeno senco. Po njegovem sta si žanra namreč tako podobna, da je včasih težko reči, ali gre za utopijo ali distopijo. Po njegovem (prav tam) se je distopija razvila kasneje kot utopija, in sicer v prvih oblikah kot satira racionalnih in znanstvenih utopij Mora in Bacona. Blaim (2013, 54) nastanek distopije pripisuje dekonstrukciji utopičnega ideala, kjer je red nadomeščen s kaosom, obilje s pomanjkanjem, svoboda z opresijo, enakost z neenakostjo, brezrazrednost z razredno deljenostjo in funkcionalnost z absurdnostjo. Davis (2013, 23) opiše distopijo kot alter ego utopije, kjer distopija nenehno izziva utopične ideale in jo vleče proti realnemu – opozarja pa na problematiko ahistoričnih in antipolitičnih značilnosti utopij, kar jih dela praktično neuporabne koncepte ali nevarne ideologije. Davisov pogled je precej omejujoč, saj tako utopije kot distopije ponujajo veliko več uvida v ustroj družbe in se jih ne da zreducirati na ta dva preprosta vidika.

V 80. se je razvil koncept kritične distopije za označevanje del, ki so izšla od tega časa naprej in se razlikujejo od klasičnih antiutopijskih del Orwella in Huxleya (Fortunati 2013, 29). Klasična antiutopijska dela karakterizira zelo negativen pogled na sedanost in nostalgična, regresivna vizija preteklosti, medtem ko kritična distopija sicer dekonstrukcijsko odraža sodobno družbo, ampak vključuje tudi elemente utopije, karakterizira upanje za neizpolnjeno, nedosegljivo utopijo, ki bralcu kaže pot, ki jo je treba začeti danes (Fortunati 2013, 29).

Moylannov koncept kritične distopije (v Geoghegan 2013, 42) prav tako poudarja sposobnost kritične distopije, da neguje utopijske aspiracije.

Za opisovanje distopije se uporablja veliko različnih terminov, ki sicer niso bili vedno medsebojno zamenljivi, Booker (1994, 22) kot najpogosteje uporabljene omenja distopijo, negativno utopijo, antiutopijo, heterotopija, kakotopija ... Sam uporablja distopijo kot splošen pojem, ki vsebuje vse poglede na družbo, ki so orientirani h kritičnemu osvetljevanju negativnih ali problematičnih potez družbe (prav tam). V nalogi se bom za lažje razumevanje in poenostavljanje uporabljene terminologije opirala na Bookerjevo pojmovanje distopije. Po Bookerju (1994, 3) je distopijska literatura tista, ki se postavlja v neposredno opozicijo utopijskih misli, ki opozarja na potencialne negativne posledice utopije in istočasno vsebuje kritiko obstoječih socialnih pogojev in političnih sistemov; ali skozi kritično analizo utopijskih sistemov, na katerih temeljijo, ali kot razširitev teh sistemov v nepoznane kontekste, ki bolj jasno razkrivajo njihove napake in nekonsistentnosti. Po takšnem pojmovanju distopijska literatura ni toliko samostojen žanr, kot je specifična vrsta nasprotovalne in kritične energije ali duha.

3 Bildungsroman (razvojni roman)

V mladinskih distopijskih delih protagonist v zgodbo običajno vstopi v nekem prehodnem obdobju svojega življenja. Včasih so to formalni rituali v družbi, ki protagonista vpeljejo v svet odraslih, ali pa gre za naraven proces odraščanja in puščanja otroštva za sabo. Bralec skupaj s protagonistom spoznava svet in pravila družbe, si z njim deli izkušnje, se uči in odrašča. Dilthey je že leta 1905 predstavil in populariziral pojem *bildungsroman* kot termin za tovrstna literarna dela. Dilthey (v Fentin 2012, 25) *bildungsroman* definira kot zgodbo, kjer glavni protagonist vstopa v življenje še nedolžen, išče sorodne duše, doživlja prijateljstvo in ljubezen ter se spopada s kruto realnostjo, odrašča, nabira izkušnje in išče sebe ter svoj namen v življenju. Večina mladinskih distopij je napisana po istem vzorcu, le da je svet, v katerem protagonist živi, temnejši in bolj krut. Uporaba mladega protagonista, ki se interno spopada z istimi težavami kot vsi mladostniki, mladim bralcem omogoča, da se z njim poistovetijo, z njim odraščajo in se učijo. Veliko distopijskih del je napisanih v prvi osebi, kar bralcu omogoča, da skupaj s protagonistom sproti doživlja dogajanje, se uči, razmišlja in raste. Pisanje v prvi osebi zmanjša narativno večplastnost, kar je za bralca močnejša spodbuda, da se vplete v zgodbo; če sliši samo nedefiniran glas v strogo definiranem momentu, se možnost

poistovetenja in prodora v zavest glavnega junaka namreč lahko precej zmanjša (Nikolajeva 2014, 87).

Pappas (1993, 354) definira najpogostejše elemente *bildungsromana*. Kot prvega omenja vpliv otroštva, ki igra pomembno vlogo v mladinskih distopijskih delih; predvsem se predstavlja kontrast med relativno nedolžnim otroštvom in spoznavanju realnosti sveta ter prikazuje vpliv otroških zaznav na dožemanje protagonista v novem okolju. Naslednji pomemben element je konflikt med generacijami, ki se lahko osredotoča na konflikt med generacijami znotraj družine ali na širši družbeni ravni. V mladinskih distopijah običajno družina ne predstavlja osrednjega elementa v tem konfliktu, temveč gre za veliko večji konflikt med mladostniki (ki so pogosto žrtve sistema odraslih) in odraslo populacijo na splošno. *Bildungsroman* pogosto raziskuje odnos med ruralnim in urbanim okoljem. Predvsem se uporablja kot oris kontrasta med socialnim, ekonomskih in miselnim statusom med različnima okoljema, ki neizbežno trčita med seboj. Samoizobraževanje je v mladinskih distopijskih romanih pogosto pomemben faktor, saj je formalna izobrazba (če obstaja) strogo regulirana in zgodovina pogosto cenzurirana s strani vladajoče elite. To pomeni, da je odvisno od protagonista, da se sam dokoplje do resnice. Odtujenost je za protagoniste mladinskih distopijskih del praktično obvezna, saj jim prav ta občutek odtujenosti omogoča, da ne podležejo normam in zahtevam družbe, ampak si sami ustvarjajo mnenja, ki vodijo njihova dejanja, in tako lažje zapustijo domače okolje. S tem je pogosto povezan naslednji element, in sicer iskanje namena, saj zaradi svoje odtujenosti ne najdejo svojega mesta v ustaljenih vzorcih družbe. Pomemben del *bildungsromana* kot vsake najstniške izkušnje je tudi ljubezen. Protagonisti odkrivajo ljubezen in seksualnost ter doživljajo prva ljubezenska razmerja in razočaranja. Protagonist v takem tipu romana torej doživlja vse izkušnje, s katerimi se soočajo najstniški bralci v realnosti, naloga oz. funkcija *bildungsromana*, kamor se lahko umestijo tudi mladinska distopijska dela, pa je, da informira in vpliva na bralca skozi rast in razvoj protagonista.

Za razliko od klasičnih *bildungsromanov* mladinska distopijska dela ne spremljajo protagonista od otroštva do odraslosti, temveč se ukvarjajo samo z njegovim najstniškim obdobjem in prehodom v odraslost, kar pomeni manjši obseg protagonistovega življenja, obenem pa omogoča večji fokus na obdobje tranzicije v odraslost (Fentin 2012, 83). To pušča prihodnost protagonista nekoliko bolj odprto; protagonist je opremljen s potrebnimi orodji in znanji za uspešno prihodnost, vendar dejanska prihodnost za bralca ostaja nejasna (Fentin,

prav tam). Od klasičnega *bildungsromana* se sodobne mladinske distopijske narative razlikujejo v tem, da naslavljajo širši presek med politično in socialno akcijo in odraščanjem; *bildung* oz. odraščanje ne poteka primarno v krogu družine in izobraževalnih institucijah, ampak poudarja povezavo med osebno rastjo in politično vpletenostjo (Davis 2014, 50).

4 Mladinska distopija¹

Mladinska distopija je postala v zadnjih letih precej priljubljen žanr, s čimer si je prislužila nekoliko nižji status znotraj literarne sfere. Literarna dela imajo pogosto težave zaradi dojemanja priljubljenosti in umetniške vrednosti kot dveh nasprotujočih si konceptov – če je delo masovno priljubljeno, je pogosto obravnavano kot umetniško manjvredno. Vendar so dela, napisana (ali tržena) za mlade odrasle, začeli brati in sprejemati tudi odrasli bralci, pedagogi in literarni kritiki, vzrok za to pa Garcia (2013, xi) delno vidi v tem, da tovrstna literatura govori o človeškem stanju na splošno in ne samo specifični najstniški izkušnji, zaradi česar je postala privlačna in priljubljena tudi med drugimi demografskimi skupinami. Garcia (2013, 3) prav tako poudarja vlogo mladinske distopijske literature kot odseva trenutnega časa, ki spodbuja kulturno in politično vključenost, in ne samo kot zabavo ali način preživljanja prostega časa. Bowkerjevo poročilo (2012) je pokazalo, da je večina kupcev mladinske literature stara čez 18 let. Čeprav jih kupujejo tudi za druge, jih kar 78% kupuje za lastno branje in kar 30% prodaje mladinske literature pade v starostno skupino med 30 in 44 let. Posledica omenjenega je prilagoditev žanra v smislu stila pisanja, pojavlja se več resnejših tem v zgodbah, prilagoditev trženja itd.

Bleich (v Fentin 2012, 22) vidi razlog za vzpon mladinske distopije v premiku avtorjev od moralizirajočih mladinskih del do inkorporacije resnejših tem in poskusu realnejšega prikaza mladostniške izkušnje, medtem ko nekateri kritiki zadnjo veliko rast priljubljenosti žanra pripisujejo šoku in travmi terorističnega napada 11. septembra 2001, ki je pri ljudeh sprožil interes za težke realnosti in distopijske imaginacije (Fentin 2012, 23). Resnejša obravnava in nabor tematik, s katerimi se najstniki lažje poistovetijo in pri tem nimajo občutka, da se jim pridiga, je zagotovo pomemben faktor v porastu branja mladinske literature. Verjetno pa je, da tragični dogodki takšnega obsega, ki v realnosti večine ljudi niso običajni, sprožijo

¹ V angleščini se podžanr naslavlja kot distopijska literatura za mlade odrasle (Young Adult Dystopian ali pogosto samo YA dystopian). V nalogi bom uporabljala izraz mladinska, saj se zdi najprimernejši prevod.

ugibanja o temnih scenarijih in vprašanja, kaj vse se lahko zgodi in kaj vse lahko gre narobe, pri čemer distopijska literatura ponuja fiksijsko okolje, kjer bralci lahko raziskujejo možne razplete. V grobem tako lahko vzrok za naraščajočo priljubljenost žanra pripišemo večji zmožnosti identifikacije bralcev z orisanimi situacijami v distopijskih svetovih.

4.1 Mladinska literatura in založniška industrija

Mladinska literatura na splošno je najpogosteje razumljena kot literatura, napisana za mlade oziroma najstnike in o njih. Otroška literatura ima že dolgo tradicijo, medtem ko je literatura, načrtno pisana in tržena t. i. mladim odraslim, začela svoj vzpon v poznih tridesetih letih 19. stoletja s pojavom nove mladostniške kulture, ki so jo tržniki dojemali kot nov potencialen trg; resnično pa se je začel razvijati po koncu druge svetovne vojne (Cart v Garcia 2013, 5). Kot veliko drugih dobrin so na razvoj mladinske literature močno vplivale tržne razmere, kar ne pomeni, da se žanr ni razvijal in da nima poleg tržne tudi drugih vrednosti ali implikacij.

Thomson (2010) raziskuje razvoj in sodobno stanje v založniški industriji. Kot pravi, je do konca 1960 knjižni trg veljal kot 'elitni', saj knjige niso bile tako prosto dostopne – šele z vzponom knjigarn (ali knjižnih oddelkov) v nakupovalnih centrih v 70. in 80. so knjige začele postajati masovno potrošniško blago, saj so postale cenovno dostopne ter javna in sprejemljiva praksa. V 90. so se širile velike samostojne knjigarne, ki so poleg nakupovanja nudile prostore za posedanje, branje in pogovor. Nakupovanje knjig se je preselilo tudi na splet, kar jih dela še dostopnejše (Thompson 2010). Žanr mladinske literature je po Garcievih besedah (2013, 7) dozorel po 1970 s popularizacijo knjig in kot so se spreminjali trendi prodajanja knjig, tako so se spreminjali tudi načini trženja knjig mladostnikom. Knjige za mladostnike se sedaj po obliki (vezava, velikost) ne razlikujejo toliko od odraslih, so pa cenovno nekoliko dostopnejše (poleg ostalih značilnosti). Z razširitvijo ponudbe se je pojavil problem avtorjev, kako ostati relevantni v nenehno rastočem trgu – mladinske knjige niso več v ozadju ponudbe in vedno več je poudarka na novih knjigah (nasproti klasikam). Če torej knjiga ni oblikovana in tržena primerno času, je njen moment že mimo. Garcia (2013, 7) vidi vedno bolj razširjeno serializacijo knjig kot odgovor avtorjev, da ostanejo relevantni v svetu vedno več izbire.

Velik del popularnih mladinskih distopijskih (in tudi ostalih) del je namreč napisanih v več delih, kar avtorju in založbi omogoča večjo prodajo, avtorju pa objava ene zgodbe v več delih pomaga ostajati relevanten, saj lahko objavlja redno in ostaja svež v spominu bralcev. Serializacija literarnih del sicer ni nič novega, vendar je v trenutni situaciji razbijanje zgodbe na več knjig zaradi dobička problematično, saj je posledica nedokončan razplet, katerega cilj je bralca potisniti proti naslednjemu delu in nezadovoljiv zaključek zgodbe (Garcia 2013, 30). Garcia (prav tam) ne vidi problema v knjižnih serijah, če se zgodba dejansko premika k nekemu zaključku in je takšna razdelitev smiselna, vendar se pojavlja veliko razvlečenih zgodb, ki po nekaj delih in zaključku zgodbe pustijo veliko odprtih vprašanj. Poleg serializacije je za mladinska distopijska (pa tudi na splošno mladinska) dela značilen relativno krajši obseg, hitrejši tempo in veliko dialoga, kar rezultira v hitro berljivi knjigi (Wendig 2013). Mladinskim distopijskim delom se pogosto očita formulaičnost, saj avtorji pogosto sledijo podobnemu vzorcu s specifičnim fokusom na določen set tematik, ki jih izpostavljajo v nekem edinstvenem okolju. Čeprav je to lahko problematično, po drugi strani bralcem zagotavlja določeno stopnjo udobja in domačnosti, ki jim omogoča lažjo umestitev v novo okolje.

Problematično je tudi dejstvo, da npr. v Ameriki celoten mladinski knjižni trg nadzoruje peščica založnikov, ki skozi svoje preference in poslovne cilje omejujejo izbiro – če knjigarne izpostavljajo samo par novih naslovov na prominentnih mestih, je za mlade bralce težje, da resnično najdejo knjige, ki jim govorijo (Garcia 2013, 15). Posebej velja omeniti še pristop velikih založnikov k trženju preko digitalnih medijev. S pojavom in popularizacijo video platforme Youtube, se je razvila skupnost, imenovana *Booktube*, kjer (večinoma mlajši) bralci preko videov podajajo svoje mnenje o prebranih knjigah. Najpriljubljenejši knjižni blogerji z velikim številom gledalcev od založnikov redno dobivajo brezplačne izvode najnovejših knjig v zameno za 'iskreno mnenje' o knjigi. Na tak način založbe novico o novih delih enostavno in zelo hitro razširijo med velik del svoje ciljne skupine. Takšna oblika trženja knjig bralcem delno omeji in oteži raziskovanje, razvoj osebnih preferenc in okusa. Novim avtorjem je težje prodreti, ker se založniki lažje odločajo za večjo izpostavitve novih del že uveljavljenih in priljubljenih avtorjev, saj se jim iz finančnega vidika to bolj izplača. Prav tako je problematičen način, kako se spodbuja prodaja knjig – osrednjega pomena nista vsebina in zgodba, temveč se trženje vrti okrog znamke, najsij bo to avtor, žanrske značilnosti, dizajn, podobe, citati, priporočila drugih, že priljubljenih avtorjev, itd. (Garcia 2013, 15).

Poleg vsega naštetega je praktično neizogiben del v zadnjih letih prehajanje knjig in povezanih vsebin v druge medije in izdelke. V zadnjih letih smo priča velikoproračunskim adaptacijam priljubljenih mladinskih distopijskih del (Igre Lakote, Labirint, Razcepljeni ...), ki po eni strani oživijo interes za obravnavane knjige, po drugi strani pa prinašajo še nešteto možnosti za produkcijo spominkov in zbirateljskih predmetov – od nakita, skodelic, replik rekvizitov iz knjig ali filmov, kostumov, oblačil, celo linij ličil itd. Pogoste so posebne zbirateljske izdaje knjig in stripovske verzije romanov, ki se prodajajo gorečim oboževalcem določenega dela. Mladostniki so za tovrstno blago in agresivno trženje teh izdelkov še posebej dovzetni, saj se okoli določenih knjig in filmov spletejo močne skupnosti oboževalcev, ki svojo pripadnost in predanost izkazujejo z nakupom sorodnega blaga.

Čeprav je povišana produkcija in prodaja mladinske distopije v zadnjih letih posledica kapitalistične narave trga, je vseeno zanimivo vprašanje, zakaj je prav žanr mladinske distopije postal tako priljubljen. Razmere na trgu vedno odražajo splošno družbeno-politično atmosfero, ki se odraža na dobrinah in vsebinah, ki jih potrošniki konzumirajo. Nemir, nezanesljivi časi in skrb za prihodnost se tako delno odražajo tudi v bralnih preferencah ljudi.

4.2 Družbenokritična narava distopije

Distopijska literatura je iz vidika družbeno-politične zavednosti pomemben žanr, tudi če je obravnavana kot del popularne kulture, ki je pogosto videna kot nižja. Popularna kultura je namreč prepletena z narativami, ki so brezčasne, aktualne, socialno relevantne in močne (Hoben 2013, 97), in distopijska literatura predstavlja narativni prostor, ki spodbuja kulturno vpletenost za velik del pismene javnosti – deluje kot duh časa trenutne politične, civilne in kulturne atmosfere. Tudi če ne rezultira v neposredni akciji, lahko prispeva k notranjim spremembam na ravni posameznika, skupine ali med skupinami (Garcia 2013, 83).

Kritična vprašanja v literaturi so pomembna, ker pomagajo bralcu razvijati in upravičevati svoja mnenja – ponavljajoče se distopijske teme raziskujejo odnose med močjo, družbo in tehnologijo, opozarjajo pa tudi, kako je ta moč vgrajena v nas in v našo družbo (Dorsey 2013, 76). Distopija osvetljuje nekatere najbolj kritične problematike sodobnega časa (avtoritativna moč, odnosi med spoloma, korupcija, nadzor in manipulacija medijev...), izobražuje bralce, spodbuja upiranje ignoranci in rezignaciji. Če distopija uči, da sta nadzor in manipulacija

informacij ključnega pomena za vzdrževanje trenutnega reda, potem uči tudi, da je prvi korak k preprečitvi realizacije distopije distribucija znanja, pridobitev spomina, dostop do informacij, razvoj kritične misli, upanja in upora (Baccolini 2013, 45).

4.3 Distopija in apel strahu

Distopija uporablja apel strahu v poskusu, da bralce prepriča v potrebo po intervenciji v sedanosti, da se izogne možni grozi v prihodnosti (McAlear 2010, 24). Distopijska literatura prikazuje variacijo najslabšega možnega scenarija, ki se lahko razvije iz trenutne družbenopolitične situacije, pri čemer pogosto uporablja strah in neprepričanost v prihodnost kot prepričevalni orodji za ukrepanje v sedanosti. Družbenokritična funkcija distopije leži v poudarku prihodnje verzije bralčevega trenutnega sveta – gre za možen izid, če se trenutni socialni moment in ideologija ne spremenita (McAlear 2010, 25). Da distopijsko delo uspešno prenese to sporočilo, bralca ne sme samo strašiti pred prihodnostjo, ampak mora najti način, da se bralec identificira s prikazano situacijo. Zaradi tega distopije črpajo iz trenutnih družbenih pogojev in problemov – predstaviti morajo namreč probleme, ki jih bralci prepoznavajo in jih ne bodo razumeli kot nerešljive, ampak jih morajo motivirati (Sisk 1997, 11). Po Pfauju (v McAlear 2010, 28) distopija to dosega v treh stopnjah: avtor sproži strah ali nelagodje pri bralcih tako, da jih prepriča, da je nevarnost, ki jo opisuje, blizu. V naslednji fazi pozicionira problem kot pogojen, da bralec verjame v možnost ukrepanja, ki lahko problem razreši. V tretji fazi avtor spodbudi pogum, ki bralca prepriča v akcijo in odpre prostor za deliberacijo.

4.4 Distopija in znanstvena fantastika

Sodobna distopijska literatura vsebuje veliko elementov znanstvene fantastike. Svet v distopijski literaturi je običajno postavljen v prihodnost, ki jo povezujemo s futurističnimi tehnologijami ali uporabo obstoječih tehnologij v nove namene. Svec in Winiski (2013, 38) definirata štiri elemente, ki so ključni v znanstvenofantastičnih delih in se pogosto pojavljajo tudi v sodobnih distopijskih delih. Kot prvo omenjata deskripcijo znanosti in tehnologije, ki so ali verjetni ali točni za neko določeno obdobje. V futurističnih distopijskih delih se pogosto pojavlja zelo napredna tehnologija, ki je v trenutnem svetu težko predstavljava, kljub temu pa je dovolj povezana z aktualnim tehnološkim stanjem, da si bralec lahko predstavlja njen

razvoj oziroma prepoznava temelje, na katerih je ta tehnologija razvita. Kot drug element imenujeta verjetno inovacijo kot ključni element v špekulaciji, kar pomeni nek ključen moment v (pogosto tehnološkem) razvoju, ki je imel velik vpliv na razvoj predstavljene fiktivne družbe. Tretji identificiran element je tako imenovana velika slika, ki raziskuje vplive na družbo in človeštvo; četrti pa sama narava znanosti – znanost in tehnologija kot človeška prizadevanja.

4.5 Svet

Svet v mladinskih distopijah je običajno postavljen v nenavadno in temno prihodnost, ki je kljub temu prežeta s poznanimi temami. Večina mladinskih distopijskih del opisuje svet po katastrofi ali po nekem velikem dogodku, ki ima radikalno prestrukturirane norme in način življenja (Garcia 2013, 71). Red igra pomembno vlogo v novi družbi; zmanjšana kompleksnost na račun učinkovitosti ter strog nadzor, ki ne pušča veliko prostora za individualnost in raznolikost, sta tipični potezi distopijskega sveta. Vzpostavitev reda in kontrole zajema zanašanje na tehnologijo, uniformnost pred individualnostjo, iztrebljanje anomalij in jasno predpisane vloge (Fentin 2012, 42). Tehnologija ima v takšnih skupnostih veliko vlogo, saj je videna kot bolj objektivna, logična in učinkovitejša kot ljudje, kar pa pogosto pripelje do pretiranega zanašanja na znanost (Fentin, prav tam). Odstopanje od vzpostavljenega reda je videno kot grožnja stabilnosti in miru. Vlada skuša z ostrim nadzorom preprečiti vsakršno anomalijo oz. jo strogo kaznuje, če se že pojavi. Propaganda in manipulacija informacij sta močno in široko uporabljeni orodji za vzdrževanje vzpostavljenega reda.

V opusu mladinskih distopijskih delih se pogosto pojavlja set ponavljajočih se tem in idej, na katerih temelji fikcijski distopijski svet. Ames (2013, 8) med najpogostejši dve umešča tehnologijo, ki je vzrok družbenega propada in okoljske katastrofe, ki ju je povzročil človek, ter totalitarne distopijske strukture, ki so se razvile kot rezultat iskanja popolne družbene ureditve.

4.6 Protagonist

Mladi junak je kot glavni protagonist v distopijskem svetu očitna izbira, ker imajo mladostniki odprte oči za nepravice sveta in premorejo intuitivno znanje in spretnosti za zoperstavljanje svetu, v katerem živijo, saj so še nedotaknjeni od korupcije odraslega sveta (Fentin 2012, 5). Po drugi strani so postavljeni v odrasle narative kot žrtve nasilja ali kot voditelji upora (Fentin, prav tam). Otroštvo je pogosto videno kot neke vrsta brezskrbna utopija (v primerjavi z odraslim svetom), medtem kot v prehodu v najstniška leta ta utopija začne razpadati.

V mladinski literaturi, še posebej v distopijah, je glavni junak zelo pogosto izobčenec, nekdo, ki se čuti odtujenega od družbe, ki nikamor ne spada, s čimer se mladostniki zelo hitro identificirajo zaradi svojega lastnega občutka odtujenosti (Garcia 2013, 59). Kar je za Garcia (prav tam) zanimivo, je način, kako je ta odtujenost karakterizirana – ne gre samo za izolacijo ali izključitev v odnosu z vrstniki, ampak tudi iz socio-ekonomskega vidika, saj junak običajno izhaja iz nižjega, revnejšega razreda. Razlog za to vidi v tem, da to naredi privlačnejšo zgodbo – reven posameznik nizkega porekla se dvigne nad svoj izvor in postane junak, ki premaga ovire. To je eden izmed zelo pogostih stereotipov v mladinski literaturi. V resničnem življenju so posamezniki iz nižjih razredov marginalizirani in njihov glas je pogosto izpuščen iz popularnih medijev. V mladinski distopijski literaturi je prav delavski razred mesto, od koder izvirajo lekcije o hrabrosti, pogumu in uspehu (Garcia 2013, 60).

V začetku narative je glavni protagonist v distopijskih delih predstavljen ponižan s strani opresivne distopijske strukture, kar praktično zagotavlja, da bo sprememba in razvoj lika v narativi pozitiven. Poleg tega običajno od svojih vrstnikov in odraslih nasprotnikov izstopa po fizičnih lastnostih, posebnih talentih ali darovih in močnem moralnem čutu (Fentin 2012, 26). Posredno najstniškimi bralcem daje občutek vrednosti in sposobnosti, ki se skriva v vsakem posamezniku; kljub temu da ima glavni protagonist običajno kakšen poseben talent, ki mu omogoča lažje preživetje ali upor proti sistemu, ima po drugi strani velik pomen protagonistova notranja moč in načela, ki ga vodijo na pot junaka.

Odhod od doma je v veliko distopijskih delih pomemben del protagonistove zgodbe. Ali od doma odide prostovoljno ali ga v to prisilijo zunanji dejavniki – motiv za odhod so lahko problematični družinski odnosi, tragedija ali vladna uredba. Odhod pomeni veliko prelomnico

v protagonistovem življenju, točka, na kateri se poda na svojo samostojno pot, začne odraščati in izkušati svet na drugačen način. Protagonist je tako prisiljen v nov svet izkušenj in mora na silo prevzeti odrasle odgovornosti in identiteto, pri čemer se spopada z različnimi preizkušnjami, ki na koncu vodijo v transformacijo protagonista (Fentin 2012, 32). V tem obdobju protagonist doživi deziluzijo; struktura družbe postaja bolj jasna, razkrite so skrite žrtve distopijskega sistema in protagonist se osvobodi vsajenih prepričanj o smiselnosti in neizbežnosti vzpostavljenega distopijskega sistema (Fentin 2012, 51–52). Za razliko od odraslih je deziluzija protagonista v mladinskih distopijah produktivnejša in ne vzbuja tako močnega občutka brezupnosti pri protagonistu (Fentin 2012, 85). Mladi protagonisti v distopijskih delih najdejo način za izboljšanje svojih pogojev, tudi če njihov upor ne rezultira v popolni spremembi distopijske strukture (Fentin, prav tam).

4.7 Mladostniški aktivizem

Aktivizem v samem jedru pomeni vedenje, ki ozavešča o problematikah in stremi k spreminjanju statusa quo (Noguera, Ginwright in Cammarota v Fentin 2012, 55). V mladinskih distopijskih delih je aktivizem gonilna sila sprememb – četudi se začne s posameznikom, ki sproži iskro, obstajajo somišljeniki, ki se ne strinjajo z obstoječimi pogoji, zato si z njimi prizadeva za spremembe. V distopijskih svetovih prebivalci pogosto nimajo na voljo legitimnih ali legalnih kanalov, preko katerih bi lahko sprožili spremembe, kar povzroči ekstremnejše reakcije prebivalstva, ko pride do trenutka akcije. Distopijska dela sporočajo, da nezadovoljstvo prebivalstva običajno pripelje do neke vrste socialne akcije ali revolucije. Situacija v distopijskih svetovih je veliko bolj ekstremna, vendar pogosto vleče vzporednice z realnim svetom. Riše sliko nevzdržnih razmer, ki jih je treba spremeniti, in opozarja na potrebo po reakciji v realnem svetu, ko je za to še možnost in ko za to obstajajo nekoliko manj ekstremna pot. Trites (v Hatham 2014, 44) po drugi strani trdi, da večina mladinskih distopijskih del, ki se osredotočajo na politično ureditev in vlado, običajno predstavljajo mladostnike, ki jim gre bolje, če sprejmejo politično in socialno okolje, v katerem živijo, kot če ga zavračajo. Po njegovem gre za agendo mladinskih distopij, da indoktrinirajo mladostnike v neko stopnjo socialnega sprejemanja in resignacije. Ta pogled se zdi nekoliko radikalen, saj se distopijska dela osredotočajo na protagonista, ki s svojimi dejanji sproži revolucijo in skuša življenjske razmere izboljšati. Kljub temu pa je jasno izpostavljeno, da je protagonist imel pri tem veliko težav, pogosto se znajde v smrtni nevarnosti. Iz tega dejstva je

možno izpeljati zaključek, da je bolje in predvsem manj nevarno preprosto sprejeti svoje okolje in se ne izpostavljati. Zgodovina distopijske tradicije sicer zagovarja nasprotno razumevanje – distopija svari pred nevarnostmi neakcije.

Pogosto se pojavlja ideja, da avtorji mladinske distopije pišejo v upanju, da bo njihovo sporočilo prepoznano in sprejeto ter sprožilo kakšno konkretno akcijo med bralci. Ames (2013, 15) zagovarja, da morda tovrstna dela res ne sprožajo takojšnje neposredne akcije, vendar pa mladim bralcem omogoča, da prepoznavajo probleme v družbi in odprejo način razmišljanja. Glasgow (v Ames 2013, 17) zagovarja uporabo distopijskih del v izobraževanju o socialnih pravicah, saj lahko pripomorejo k vzgoji mladih državljanov, ki lahko kritično razmišljajo o državnih institucijah in so sposobni demokratičnega sodelovanja z drugimi. Wolk (v Ames 2013, 17) dodaja, da uporaba distopijskih del v izobraževanju ponuja unikatne priložnosti razvijanja bolj odprtega in kritičnega načina razmišljanja. Simmons (2012) v svojem članku konkretno zagovarja uporabo serije Igre Lakote kot idealno orodje za izobraževanje in razvijanje kritične misli v razredu ter za spodbudo socialnega angažiranja med študenti. Vseeno je težko potrditi, ali branje distopijskih del zunaj izobraževalnega okolja pri bralcih sprožajo tovrstne reakcije. Morda jih ne zanima toliko socialni komentar, temveč fikcijsko okolje, romantični vidik zgodbe, teme odraščanja in akcija, čeprav Ames (2013, 17) trdi, da je vseeno bolj verjetno, da mladostnike pritegne način, kako ta dela prepakirajo družbene skrbi v varno fikcijsko okolje, kjer se običajno razrešijo s pozitivno noto.

4.8 Civilna neposlušnost

Civilna neposlušnost je v distopijskih delih pogosto prisotna taktika mladostnikov za izražanje nestrinjanja s trenutnim sistemom. Rawles (v Fentin 2012, 59) civilno neposlušnost definira kot javno, nenasilno, a politično dejanje v nasprotju z zakonom in z namenom doseči spremembo v zakonu ali politiki vlade. Ericksen (v Fentin, prav tam) dodaja, da je v osrčju civilne neposlušnosti pripravljenost sprejeti posledice, grožnje, nevarnost in kazen za svoja dejanja v imenu pravičnosti in upora. V mnogih distopijskih delih je civilna neposlušnost protagonista nenačrtovana in instinktivna, saj še vedno ne poznajo vseh pravil družbe in reagirajo glede na svoja prepričanja in občutke, pogosto pa pri tem ne razmišljajo o posledicah. Kot pravi Fentin (2012, 60), civilna neposlušnost temelji na verovanju v višjo resnico, ki je nad človeškimi zakoni, in mnenjem, da se morajo trenutni zakoni nadgraditi za

splošni napredek. Dejanja civilne neposlušnosti v mladinskih distopijah bralcem kažejo, da se spremembe lahko dosežejo skozi močna dejanja posameznika z jasnim ciljem in vizijo v mislih.

4.9 Nejasni konec

Mladinska distopijska dela se običajno končajo dvoumno oz. z nepopolnim zaključkom. V mladinski literaturi je pomembno, da vsebuje element upanja in da splošno sporočilo ostane pozitivno in s tem delno še zadostuje potrebi po srečnem koncu, značilnem za otroško literaturo, po drugi strani pa dopušča odprt konec, v katerem se prepletajo tako elementi upanja kot elementi strahu za protagonistovo prihodnost (Fentin 2012, 82). Funkcija takšnega konca je, da destabilizira bralca in njegovo gotovost, s čimer sproži nadaljnje razmišljanje o pomenu in končnem razpletu zgodbe.

Obseg zgodbe običajno ne vključuje protagonista v njegovem odraslem življenju; čeprav mladinska distopijska dela predstavljajo težke razmere in prihodnje katastrofe v odziv trenutni družbeno-politični situaciji, se izogibajo postavljanju protagonista v brezupne situacije – v nasprotju z neizogibno pogubo v odraslih distopijah, mladinske želijo ohraniti upanje, zaradi česar konec ostaja nejasen in nekoliko bolj prost interpretaciji bralca (Fentin 2012, 85).

5 Analiza občinstva

Kot omenjeno, znaten del bralcev mladinske distopijske literature po starosti presega demografsko skupino, ki so ji tovrstne knjige bile prvotno namenjene. V nalogi se bom v prvi vrsti osredotočala na osnovno demografsko skupino, torej mladostnike od 12 do 18 let, kot je najpogosteje definirana ciljna skupina za tovrstne knjige.

Johnsson-Smaragdi in Jönsson (2006, 526) v svoji raziskavi bralnih navad med mladostniki opozarjata še na razliko bralnih navad glede na spol – raziskavo sta izvedla v dveh starostnih skupinah: 11–12 let in 15–16 let. V obeh starostnih skupinah med nebralci dominirajo fantje, medtem ko je bilo v obeh skupinah zelo malo deklet, ki sploh ne berejo, prav tako pa dekleta v primerjavi s fanti berejo precej pogosteje. V raziskavo sta vključila še socio-ekonomsko

ozadje in ugotovila, da izrazito manj berejo predvsem fantje iz slabšega socio-ekonomskega okolja, medtem ko največ berejo dekleta iz boljšega socio-ekonomskega okolja, čeprav opozarjata, da raziskava kaže večji vpliv spola na bralne navade kot socio-ekonomski položaj. Njuna raziskava kaže tudi, da je na splošno branje dojeto kot bolj 'ženska' stvar.

Današnji mladostniki so navajeni na hiter tempo, hitro spreminjajoč se, konflikten svet s široko paleto možnosti za izpolnjevanje svojih interesov. Sposobni so tako skepticizma kot tudi optimizma – zavedajo se, da odraščajo v kompleksnem in problematičnem svetu, ampak so v splošnem optimistični, da se stvari lahko spremenijo na pozitivno, so bolj družinsko in družbeno orientirani (Carter in Koelling 2007, 28). V smislu vsebin, ki jih berejo, je v zadnjih letih opazen premik fokusa na starejše mladostnike, katerim namenjena dela obravnavajo tudi bolj resne in za nekatere kontroverzne teme (spolnost, duševno zdravje, posilstvo, družbeno politična kritika), raziskujejo življenjske težave in se sprašujejo o uveljavljenih idejah in praksah (Carter in Koelling 2007, 30).

5.1 Adolescenca

S stališča mladostnika je svet odraslih kot politična struktura in razredni sistem: odrasli so izkušeni, imajo nadzor nad svetom in se obravnavajo kot vsevedne, otroci pa predstavljajo njihove služabnike ali podrejene; najstniki se nahajajo na mestu med 'aristokratskimi' odrasli in 'suženjskimi' otroci (Meltzer 2011, 22). Za razliko od otrok spoznavajo, da odrasli ne posedujejo vsega znanja, nimajo vedno prav in ne držijo vse moči v svojih rokah. Sami iščejo svojo resnico, pridobivajo svoje lastno znanje in razumevanje sveta. Ta tema, tako zelo značilna za najstniško izkušnjo, je izredno močno prisotna tudi pri mladinskih distopijskih delih. V distopijah pogosto prisoten motiv je opresija odraslih nad mladimi (Garcia 2013, 26). Mladostniki so v distopijskem svetu brez glasu, postavljeni v okolje, kjer morajo slediti pravilom družbe in nimajo prave priložnosti razvijanja lastne identitete. V takem okolju se mladostniki pogosto čutijo opresirane; čeprav je opresija prisotna v celotni distopijski družbi, pa so odrasli običajno bolj sprijaznjeni s to usodo, medtem ko mladostniki takšno usodo težje sprejmejo. Mladinske distopijske narative služijo kot metafore za najstniško izkušnjo – avtoriteta se zdi opresivna, prisoten je močan občutek stalnega nadzora, njihovo življenje se zdi polno pravil s strani staršev, učiteljev in družbe in nimajo veliko nadzora nad svojim življenjem (Ames 2013, 9).

Ena interpretacija distopijskih del obravnava mladinska distopijska dela kot metaforo za celotno najstniško izkušnjo. Meltzer (2011, 24) pri puberteti izpostavlja vidik znanja in razumevanja; najstniki niso samo fokusirani na spolnost in njihovega življenja ne vodijo hormoni, temveč gre za fazo spoznavanja, razumevanja in osmišljanja sveta okoli sebe. Z odraščanjem otroci in mladostniki razvijajo zavest o sebi in svetu okoli sebe – raziskovati začnejo kompleksne identitetne problematike, kot so rasa, etnična pripadnost, razred, spol, spolna usmerjenost itd., tako izkušnje kot raziskave akademikov iz tega področja pa kažejo, da branje fikcije lahko podpira mladostnike pri oblikovanju tako osebne kot socialne identitete (Brock in Rankin 2012, 42). Fikcijski teksti predstavljajo razširjeno obliko 'drugega', torej neko širšo okolje, skozi katerega bralec definira svoj svet in sebe (Rosenblatt v Brock in Rankin 2012, 42). V najstniških letih se oblikujejo individualnost, ločena identiteta in samopodoba, zato ni nič nenavadnega, da se veliko mladinske literature ukvarja s temi tematikami (Carter in Koelling 2007, 54). Branje fikcije spodbuja bralce k razmišljanju o tem, kdo smo, od kod prihajamo, kako se soočati s težavami, kako se vesti, kaj je resnica, kje je njihovo mesto v veliki sliki ... (Brock in Rankin 2012, 81).

5.2 Branje, mladostniki in tehnologija

V življenju današnjih mladostnikov imajo mediji pomembno vlogo in že mladi otroci so seznanjeni in spretni z multimediji in tehnologijo (Brock in Rankin 2012, 45). Branje se tako ne nanaša več samo na branje fizičnih knjig, ampak je potrebno upoštevati tehnološki napredek in vlogo tehnologije pri načinu in vzorcu branja. Bralne navade mladostniki razvijajo tudi preko digitalnih medijev, ki lahko nadomestijo branje v fizični obliki ali predstavljajo komplementarno obliko branja, ki je po svoji naravi precej bolj interaktivna in za razliko od fizičnih knjig manj linearna ter tako ponuja bolj zaokroženo bralno izkušnjo (Brock in Rankin, prav tam). Po drugi strani pa Strom in Strom (2013, 13) opozarjata, da so digitalni mediji precej spremenili način branja in veliko ljudi priznava, da jim pozornost začne popuščati že po par prebranih straneh. Tudi za komplementarno uporabo digitalnih medijev pri branju je potreben nek osnovni nivo pozornosti, da lahko bralec sporočilo v celoti dojame in razume njegov pomen. Elektronske in avdio knjige ponujajo lažjo dostopnost (običajno pa tudi cenejšo alternativo) do velikega inventarja knjig, lahko pa so še posebej dobre pri spodbujanju obotavljivih bralcev. Za večji doseg mladostnikov je veliko knjig že ob izidu ali

kmalu po njem izdanih tudi v avdio in elektronski obliki (Carter in Koelling 2007, 27), kar po eni strani pripelje vsebine do veliko večjega občinstva, vendar po drugi strani od bralca zahteva manj koncentracije in lahko pripelje do bolj površnega poslušanja oz. branja. Šesek in Pušnik (2014, 107) v svoji raziskavi bralnih navad bralce razdelita na štiri širše skupine: bralci, ki berejo izključno elektronske knjige, tiste, ki berejo tako elektronske kot fizične knjige, tiste, ki večinoma berejo elektronske knjige, vendar se zanašajo na splet za iskanje in kupovanje knjig, in tiste, ki berejo izključno fizične knjige, vendar tudi ti pogosto berejo zgodbe na knjižno usmerjenih družabnih omrežjih. Iz teh ugotovitev je očitno, da so elektronski mediji pomemben del bralnih navad sodobnih bralcev – če ne drugače, vsaj v fazi raziskovanja in nakupovanja novih knjig za branje.

Nova tehnologija ima na splošno pomembno vlogo pri oblikovanju identitete in odraščanju mladostnikov. V obilici informacij pomaga selektivna pozornost, s pomočjo katere se izlušči relevantne informacije in zanemari ostale, kar vpliva na način konzumacije različnih medijev in na način dojemanja sveta okoli sebe. Študije so pokazale, da je preletavanje besedil (predvsem na spletu) postala prevladujoča metoda branja, ki naj bi nadomestila branje knjig, saj naj bi bilo to prepočasno in zahtevalo več potrpljenja (Strom in Strom 2013, 7). Digitalni mediji omogočajo raziskovanje številnih tem, toda pogosto le na površinski ravni, saj gre bolj za vzorčenje podatkov iz različnih virov za poskus razumevanja širše teme – danes ljudje berejo precej več kot v preteklosti, toda način in poglobljenost branja sta drastično drugačna, še najbolj pri mladostnikih (Strom in Strom, prav tam). Tako ima tehnologija dvojen vpliv na bralne navade mladostnikov; po eni strani berejo precej več, po drugi strani pa bolj površno. Za poglobljeno branje in razmišljanje o prebranem mora delo tako izstopati in vsebovati določene kvalitete, ki so za mladostnike dovolj privlačne, da jim posvetijo svojo pozornost. Na podlagi teh ugotovitev je torej smiselno vprašanje, v kolikšni meri mladostniki dejansko razberejo, razumejo in razmišljajo o družbenopolitičnih kritikah, ki so tako pogosto sestavni del trenutno priljubljenega distopijskega žanra.

5.3 Vpliv popularne kulture

Splošna predpostavka je, da popularna kultura vpliva na vedenje in razmišljanje otrok ter mladostnikov, ki naj bi bili še posebej dojemljivi za vplive različnih elementov popularne kulture, se pa tovrstne študije osredotočajo predvsem na negativne vplive. Vsekakor obstajajo

trendi v popularni kulturi, ki posredujejo pozitivne spodbude. Današnji mladostniki živijo v medijsko zelo nasičenem okolju, z dokaj enostavnim dostopom do različnih medijskih vsebin, preko katerih spoznavajo in razvijajo svoj okus in preference. Popularna kultura ni homogena, temveč vsebuje veliko kulturnih oblik, ki pritegnejo različne množice ljudi – tako so vplivi popularne kulture različni na različne skupine mladostnikov.

Eden najbolj vidnih delov popularne kulture, ki dosegajo izjemno velike skupine ljudi, so visokoproračunski filmi hollywoodske produkcije. Glede na trende zadnjih let se zdi, da je originalnih zgodb vedno manj, saj je večina velikih uspešnic posneta po knjižni predlogi (ali stripu), kar sicer ni nov pojav, a se zdi veliko bolj izrazit. To ima svoj vpliv na trende na knjižnem trgu. Dogaja se, da uspešna knjiga sproži filmsko adaptacijo, vendar se dogaja tudi, da filmska adaptacija popularizira knjigo ali dodatno zviša že tako visoko priljubljenost. Izid filma pogosto sproži ponoven vzpon v prodanih izvodih in zvišano popularnost knjige med bralci in obratno, pričakovanje in želja po filmski adaptaciji je pogosto rezultat izjemne priljubljenosti določene knjige ali serije knjig. Specifično pa je, da pri popularnih filmskih adaptacijah mladinskih distopijskih del poleg vseh ostalih marketinških in prodajno usmerjenih aktivnosti na plano pridejo razprave o globljih pomenih zgodbe – npr. franšiza *Igre lakote* je med mladostniki poleg interesa za ljubezensko življenje glavne junakinje in zgodbe na površinski ravni sprožila razprave o grozi in značilnostih opisanega sveta in primerjave z aktualnim družbenim okoljem (razredna ločenost, prepad med revnimi in bogatimi, vloga medijev, delovanje resničnostnih šovov, propaganda itd.). Tako lahko popularna kultura izpostavlja in na agendo umešča pereče tematike sodobnega sveta, čeprav drži, da so ti vplivi običajno kratkotrajne narave oz. trajajo do spremembe trendov ali pojavitve novih velikih stvari.

Če razprava teče o mladostnikih, spletu in popularni kulturi, velja omeniti tudi Youtube, ki postaja vedno pomembnejši del mladostnikovega življenja in definitivno prehaja iz spletne platforme za deljenja video posnetkov v sfero popularne kulture, saj Youtube zvezde vedno pogosteje prehajajo v širšo medijsko sceno in postajajo slavni izven Youtube okolja. Del Youtube skupnosti predstavlja mreža, med uporabniki imenovana *Booktube*, kjer se nalagajo predvsem knjižno obarvani video posnetki – knjižne kritike, predstavitve novih knjig, razprave o prebranih knjigah, priporočila, itd. Uporabniki, ki jih redno spremljajo, tako dobivajo informacije, priporočila in se preko platforme povezujejo v skupnosti. Uporabniki, ki nalagajo video posnetke, lahko postanejo precej znani in imajo dostop do velikega števila

uporabnikov, kar s pridom izkoriščajo tudi založniki. Poleg tega imajo vpliv na to, kaj njihovi sledilci berejo (s priporočili, kritikami in izpostavljenimi knjigami lahko precej oblikujejo bralne navade svojih sledilcev). Kadar izide nova knjiga, se pogosto že pred izidom pojavi med popularnimi *booktuberji*, ki jo nato predstavijo svojim gledalcem, kar glede na število sledilcev vpliva na priljubljenost in prodajo knjige. Priljubljenejši *booktuberji* imajo od 100.000 do 250.000 ali več sledilcev, številke pa še naraščajo. Ena večjih pomanjkljivosti skupnosti *Booktube* je trenutno še pomanjkanje uporabnikov, ki bi o knjigah razpravljali na nekoliko globlji ravni – kritično osvetljevanje tem, spodbujanje razprav, konkretne analize prebranega ipd., saj je večina video posnetkov dokaj površinskih, saj uporabniki govorijo bolj na splošno o svojih občutkih o prebranem in splošnih vsebinskih točkah. Vendar se skupnost še razvija in ni dvoma, da se bodo na tem področju pojavili uporabniki, ki bodo nekoliko zapolnili to vrzel.

5.4 Skupnosti oboževalcev – *Fandoms*

Popularna kultura in njena globalna narava je skupaj z novo tehnologijo in relativno enostavnim dostopom do informacij ter olajšano komunikacije med velikim številom ljudi po celem svetu prinesla novo raven in novo obliko združevanja ljudi okoli istega interesa. Določene popularne skupine, filmi, knjige itd. imajo zelo močno skupnost oboževalcev iz celega sveta, ki s pomočjo spleta med seboj redno komunicirajo, delijo mnenja, se povezujejo in razpravljajo o svojem skupnem interesu. Te skupnosti ali *fandoms* se običajno razvijejo okrog zelo specifičnega interesa – izbrana posamezna knjiga oz. pogosteje serija knjig, avtor ali splošnejše skupnosti ljubiteljev določenega žanra ali branja na splošno (če je fokus na knjižnih skupnostih).

Šesek in Pušnik sta tovrstne skupnosti raziskovali tudi v slovenskem okolju, kjer so trendi podobni kot drugje po svetu. V prvi vrsti se uporabniki združujejo zaradi skupnega interesa in primarna komunikacija poteka o izbrani temi, vendar aktivni uporabniki skozi čas postajajo vedno bolj povezani na osebni ravni. Razvoj prijateljstva med podobno mislečimi oz. uporabniki s podobnimi interesi na knjižno obarvanih spletnih družabnih omrežjih se razvija iz ozko usmerjene komunikacije na bolj splošne prijateljske vezi. Šesek in Pušnik (2014, 107) kot prvo fazo opredelita komuniciranje z ostalimi člani na uporabljenem družabnem omrežju, v drugi fazi se začnejo posamezniki pogovarjati skozi zasebna sporočila, kjer se stopnja

interakcije poveča. Uporabniki se nato začnejo povezovati še na drugih sorodnih družabnih omrežjih (Goodreads, Twitter, Facebook ...), kjer večinoma razpravljajo o prebranih knjigah ter serijah in filmih, ki so jih te knjige navdihnile. Ponujajo svoja mnenja in kritike, primerjajo interpretacije itd.

Interakcija bralcev s knjigami, njihovimi avtorji in ostalimi oboževalci istega dela se je s pomočjo elektronskih medijev in spleta precej spremenila. Kot pravi Garcia (2013, 110) je napredek digitalne tehnologije korenito spremenil način, kako družba konzumira medije – aktualne informacije so hitro in enostavno dostopne, mladi danes niso samo potrošniki medijskih vsebin, ampak tudi proizvajalci. Po zaključku branja imajo bralci sedaj na voljo veliko načinov, da nadaljujejo in gradijo odnos z zgodbo in svetom, razpravljajo o temah, razvoju zgodbe, komunicirajo z avtorji, itd. Razvile so se spletne skupnosti, namenjene bralnim navdušencem, kjer lahko razpravljajo o prebranem, teoretizirajo o nadaljnjem poteku zgodbe, iščejo in interpretirajo pomene in podajajo svoja mnenja. Organizirane so knjižne konvencije in sejmi, kjer lahko oboževalci spoznajo avtorje, odvijajo se paneli, kjer bralci razpravljajo z avtorji, postavljajo vprašanja, kjer lahko avtorji ponudijo svoj pogled na svoja in druga dela ... Prav tako imajo avtorji svoje spletne strani in forume, kjer lahko oboževalci neposredno komunicirajo z njimi. Skratka, odnos s knjigo in zgodbo se lahko nadaljuje še dolgo po tem, ko je knjiga prebrana. Poleg aktivnosti, ki so neposredno povezane s prebranim delom, so tu še izdelki in spominki, posebne in zbirateljske izdaje ter ostale spremne aktivnosti. Seveda je v ozadju velikega dela teh aktivnosti dobiček, po drugi strani pa obstaja velik potencial pri razvoju skupnosti in angažiranju bralcev, širjenju idej in spodbujanju razprav o obravnavanih temah, pa tudi organiziranju konkretnih socialnih akcij. Nekateri avtorji (npr. John Green) so na tem področju izjemno aktivni in družabne medije s pridom uporabljajo za take namene, definitivno pa je kaj podobnega zaželeno tudi na bolj družbeno-politično obarvanih distopijskih delih.

5.5 Apolitičnost mladostnikov in kritično razmišljanje

Mladi v današnjem svetu so pogosto označeni za apolitične oz. nezainteresirane za aktualno politično in družbeno dogajanje. Takšno dojemanje običajno izhaja iz raziskav o volilni udeležbi mladih in splošnem znanju o trenutnem političnem dogajanju. Te raziskave pogosto ne upoštevajo odtujenosti mladostnikov od klasičnih informativnih virov in kot opozarja

Ames (2013, 4), je večja težava državljanska nepismenost kot nizka udeležba na volitvah. Trdi (prav tam), da bralne preference med mladimi nakazujejo, da mladi niso tako apolitični kot nakazujejo te raziskave, saj priljubljenost mladinskih distopijskih del, ki obravnavajo aktualne družbenopolitične tematike, ponuja vpogled v skrbi mlade generacije, ki niso vedno izražene skozi vzpostavljene demokratične procese. Mladinska distopija zrcali in kritizira realnost in tako prisili bralca, da razmišljajo o realnosti, ironično, medtem ko ji skozi branje skuša ubežati (Hintz in Ostry v Ames 2013, 6). Sicer zadnje raziskave kažejo počasen, a vendar stalen dvig državljanske vpletenosti med mladimi – po dogodkih 11. septembra 2001 naj bi se v ZDA državljanska zavest in vpletenost med mladimi okrepila.

Mladinske distopijske narative igrajo na globoke strahove mladih pred realnostjo, ki jih prikazujejo v pretirani obliki (in včasih razrešujejo) v fikcijskem okolju – mlade postavlja v situacije, kjer se morajo s temi strahovi soočiti in razrešiti svoje probleme (Ames 2013, 6). Razloge za priljubljenost žanra raziskovalci iščejo na različnih področjih. Nekatere teorije pravijo, da so najstniki ob vseh poročilih o nasilju, vojnah in katastrofah postali zasvojeni s katastrofami, drugi, da gre za odziv na trenutne družbeno politične razmere, tretji, da gre za vpliv velikih tragedij, kot je teroristični napad septembra 2001, ki je sprožil vprašanja o prihodnosti in zamišljanje črnih scenarijev (Ames 2013, 6). Vsekakor gre za preplet različnih faktorjev in pripisovanje celotnega fenomena samo enemu izmed naštetih dejavnikov je poenostavljanje kompleksnejšega pojava.

Claisse in Delvenne (2015, 165) distopijsko literaturo, ki izhaja iz znanosti in tehnologije ter je ovita v fikcijsko narativo, vidita kot obliko opolnomočenja političnih skupnosti (strokovnjakov, javnosti, deležnikov, odločevalskih teles). Kaže nam mrko prihodnost in obenem izpostavlja, kje je treba reagirati, da se opisana prihodnost ne uresniči. Claisse in Delvenne (2015, 160) izpostavljata dejstvo, da je znanstvena literatura pogosto zelo dolgotrajna in težko razumljiva, še posebej za mladostnike, in fikcijske narative o podobnih problematikah močneje rezonirajo pri bralcih, saj so napisane bolj intuitivno in se je z njimi lažje identificirati. S tem se lahko delno razloži dojeto pomanjkanje interesa mladostnikov za 'resne' novice in pomanjkanje interesa za politično in družbeno okolje. Svoje informacije in interpretacije sveta okoli sebe dobivajo in oblikujejo tudi skozi fikcijsko distopijsko okolje in vlečejo vzporednice s svetom okoli sebe – torej niso tako apolitični, kot se zdi na prvi pogled, le informacije pridobivajo v sebi bolj ustrezni obliki. Davis (2014, 50) mladinske distopijske tekste razume kot bolj odprta didaktična dela, ki učijo skozi občasno šokantne in negativne

primere, da bi bralce spodbudila k spraševanju o socialnih in kulturnih uredbah ter zaznavanju korupcijske retorike.

6 Unwind distologija – Neil Shusterman

Neil Shusterman je priljubljen avtor mladinskih del, scenarist in televizijski pisec. Prva knjiga iz serije *Unwind* je izšla leta 2007 in je bila nagrajena s številnimi priznanji za mladinsko književnost (Storyman). Ob izidu je knjiga prejela pozitiven odziv, s poudarkom kritikov na dodelan svet in sociološke implikacije. Navdih za zgodbo je Shusterman po lastnih besedah dobil, ko je slišal novico o znanstveniku, ki je trdil, da bo še v našem življenju izvedljiva transplantacija 100 % človeškega telesa, novice o izgredih mladostnikov v Veliki Britaniji in poročila o močnih prepričanjih glede splava na obeh straneh debate (Sawyer 2012).

Unwind distologija govori o svetu po Drugi civilni vojni, ki je izbruhnila zaradi pravic o reprodukciji in splavu med zagovorniki in nasprotniki splava. Kot rešitev konflikta se je vzpostavil zakon, ki zapoveduje nedotakljivost življenja od spočetja naprej, vendar pa se lahko starši otroku med 13. in 18. letom odpovejo in jih pošljejo v *unwind* postopek, kjer so vsi njihovi telesni deli presajeni ljudem, ki jih potrebujejo (ali kupijo) – tako se njihovo življenje tehnično ne konča, saj njihovo telo živi naprej v razdeljenem stanju.

Glavni junak je problematični najstnik Connor, ki se mu starši odrečejo zaradi nenehnih težav, ki jim jih povzročajo. Risa je dekle, ki odrašča v državni sirotišnici in se ne izkaže za dovolj talentirano ali pametno, da bi upravičila stroške vzdrževanja in jo tako pošljejo na postopek. Levi je deseti otrok v družini, kjer jim vera zapoveduje darovanje desetine vsega premoženja, vključno z otroki. Levi je tako že od rojstva vzgojen in pripravljen na postopek kot darovanje desetine. Po spletu okoliščin se znajdejo skupaj na begu, kjer se skušajo skriti pred policijo in preživeti do 18. leta, ko postopek več ni zakonit.

6.1 Elementi Bildungsromana

Glavni junak se v zgodbi *Bildungsroman* običajno pojavi na prehodu otroštva v odraslost. V obravnavani knjigi je to prehodno obdobje zakonsko definirano – med 13. in 18. letom, ko se

najstnikov ne obravnava več kot nedotakljivih otrok, prav tako pa še ne kot odraslih državljanov. Pri otrocih teh let se začne oblikovati značaj, ki nakazuje, kakšen odrasel bo njihov najstnik postal. Če se izkaže za težavnega in starši oziroma skrbniki presodijo, da nima potenciala postati produktiven član družbe, se mu lahko odrečejo in ga prijavijo v postopek. Vsi glavni junaki v obravnavani zgodbi spadajo v to prehodno obdobje: Connor je star 16 let, Risa 15 let in Levi 13 let.

Pappas (1993, 354) kot ključni element *Bildungsromana* navaja konflikt med generacijami, ki omogoča protagonistu osamosvajanje in oblikovanje svojega pogleda na svet. Shusterman že z vzpostavitvijo glavnih likov in njihovega izhodišča v eni zgodbi izpostavi tri najpomembnejše ali najbolj razširjene konflikte v družbi, s katerimi se mladostniki najpogosteje soočajo – družina, država in religija. Vsaka izmed omenjenih predstavlja neke vrste omejujočo okolje, polno pravil, omejitev in predvidenih vzorcev obnašanja, ki za odraščajočo osebo pomenijo prvo točko upora na poti do razvoja lastne identitete.

Pri Connorju gre za dokaj tipičen družinski konflikt – je problematičen najstnik, ki se veliko pretepa in ima težave v šoli, iz katere je bil že večkrat izključen in staršem povzročal (gledano izven opisanega distopijskega sveta) dokaj tipične najstniške težave. Connorjeva situacija v današnji družbi ni nič ekstremnega in je bralcu zlahka prepoznavna. Reakcija staršev kot rezultat njegovega obnašanja se lahko razume kot opozorilo najstniškemu bralcem, da kljub vsemu njihova situacija ni tako slaba, po drugi strani pa, da se je treba zavedati posledic dejanj in ravnati v skladu s pravili družbe, če se želi tem negativnim posledicam izogniti. Čeprav zgodba naprej ne deluje v tej smeri ter predvsem izpostavlja kritično in racionalno razmišljanje in pomembnost ukrepanja v nepravilnih družbenih pogojih, se lahko zgodba razume kot svarilo pred posledicami nekonformnosti. Tovrstno razumevanje distopijskih zgodb se dokaj pogosto pojavlja med raziskovalci in kritiki.

Risin konflikt se nanaša na državo in družbo, v kateri živi – država je ocenila, da je svoj potencial že dosegla in si od nje ne morejo obetati ničesar izjemnega, torej ni vredna stroškov vzdrževanja. S to situacijo nam avtor kaže logiko delovanja države; njeni prebivalci niso posamezniki s svojimi življenji, vrednotami in željami, ampak enote, ki morajo v družbo prinesiti neko vrednost. Če presodi, da ni dovolj, se jih preprosto znebijo. Tudi tukaj so očitne vzporednice z realnim svetom, saj imajo sploh mladostniki pogosto občutek, da niso slišani,

da država nima posluha za njihove želje in zahteve ter da v skupnem seštevku predstavljajo brezimno maso, ki družbi predstavlja predvsem breme, preden postanejo produktivni člani.

Levijeva situacija je nekoliko drugačna, saj gre v postopek prostovoljno, vendar avtor z njegovo situacijo prav tako predstavlja enega izmed pomembnih konfliktov v družbi. Ne gre za direkten konflikt med akterji v Levijevem okolju, temveč širši konflikt med zahtevami in načinom življenja glede na religijo, ki jih posamezniki pripadajo, in preostankom družbe. Zgodba je tukaj napisana na način, da se konflikt v bistvu ustvari med bralcem in opisano religijo.

Pogosto prisoten motiv v *Bildungsromanu* je kontrast med različnimi družbenimi sloji iz vidika ekonomskega, socialnega in miselnega statusa. Tudi tukaj avtor vključi glavne like, ki prihajajo vsak iz svojega okolja. Connor prihaja iz družine srednjega razreda, Risa odrašča v državni sirotišnici in je poslana na postopek zaradi manjšanja stroškov, torej izhaja iz revnega sloja, medtem ko Levi izhaja iz zelo bogate družine. Njihova različna ozadja vplivajo na njihovo soočanje z nastalimi situacijami, vedenje in komunikacijo, čeprav so vplivi njihovega ozadja prikazani precej klišejsko. Risa je iznajdljiva, delovna in pogosto predstavlja glas razuma. Connor, ki mu v življenju praktično ni ničesar manjkalo, občasno deluje kot z dolgočasen najstnik, ki zahaja v težave, ker nima pravega fokusa v življenju. Levi je predstavljen kot razvajen in naiven bogat otrok, ki mu je v življenju bilo v vsem ustrezno in se ne znajde v realnem svetu. Skozi njihove interakcije so predstavljeni različni vzorci obnašanja in razmišljanja, ki naj bi bili značilni za njihov družbeni razred.

Pappas poudarja samoizobraževanje glavnih protagonistov, saj mladi protagonisti skozi formalno izobrazbo in starševsko vzgojo ne dobijo vseh informacij o realnem svetu. V *Unwind* svetu je izobrazba visoko regulirana, sploh zgodovina civilne vojne in njene posledice, močno prisotna je propaganda in indoktrinacija v obstoječi družbeni red. Obstoj najstnikov, ki so pobegnili sistemu in živijo v skupnostih zunaj mest, vlada v celoti zanika in Connor to spozna šele, ko sam pobegne in se pridruži eni takih skupnosti. Mediji so polni propagandnih sporočil o prednostih postopka, šolski program je strogo nadzorovan, tako da imajo mladi malo priložnosti pridobivanja konkretnih informacij iz teh virov – sami morajo najti alternativne vire in poiskati resnico, če jo želijo vedeti. S tem je tesno povezana tudi odtujenost glavnega protagonista od družbe in družine; le skozi to odtujenost se namreč lahko dokoplje do resnice. Če ostane v krogu izvirne družine in okolja, ostane in postane del njih,

sprejme obstoječe norme in resnice. Občutek odtujenosti in nestrinjanja s svojim obstoječim okoljem pa protagonista prisilita v dvome in vprašanja ter iskanje odgovorov na svoje dvome. V mladinskih distopijskih delih so elementi klasičnega *Bildungsromana* veliko bolj politično obarvani in že v osnovnih predpostavkah zgodbe izpostavljajo aktualne družbene problematike.

6.2 Unwind svet

Kot je značilno za distopije, je svet postavljen v relativno bližnjo prihodnost, ki pa ni natančno določena. Opisano distopijsko realnost je oblikovala velika civilna vojna, ki se je odvijala med dvema ekstremnima skupinama; podporniki in nasprotniki splava. Kot rezultat se je razvila radikalno drugačna družba, ki zakonsko prepoveduje splav, vendar pa omogoča retroaktivni splav za mladostnike med 13. in 18. letom s pomočjo medicinskega postopka, ki njihova telesa uporabi za presaditev organov. Po 'razrešitvi' konflikta je družba postala precej strožje urejena, z razširjeno strukturo organov nadzora in močno propagando, ki uravnava življenje prebivalcev. Prav tako se je razvila posebna enota nadzornih organov, imenovana *Juvenile Police* – posebna policijska enota za mladostnike, ki poskrbijo za dostavo nezaželenih mladostnikov v t.i. žetvene kampe; medicinske ustanove, ki izvajajo postopek. Posebna enota policije skrbi za iskanje pobeglih mladostnikov in racije znanih krajev, kjer se mladostniki skrivajo pred postopkom.

Fentin (2012, 42) kot elemente vzpostavljanja reda navaja zanašanje na tehnologijo, uniformnost pred individualnostjo, iztrebljanje anomalij in jasno predpisane vloge. V svetu *Unwind* tehnologija igra pomembno vlogo, saj je ravno zaradi napredka tehnologije in znanosti ta postopek sploh mogoč. Za postopek se uporabljajo napredni medicinski centri z zelo napredno opremo, kjer 'žanjejo' organe neželenih mladostnikov. Zanašanje na tehnologijo izvira iz dojetja tehnologije kot bolj objektivne, logične in učinkovitejše, kar pogosto pripelje do pretiranega zanašanja na znanost (Fentin 2012, 24). V svetu *Unwind* je ta aspekt dojetja znanosti zelo očiten. Gledano striktno iz znanstvenega vidika, telo posameznika po postopku živi naprej, saj so vsi deli telesa uporabljeni za presaditev, vendar jasno to ne velja za posameznika kot takega. Pretirano znanstven pogled na problematiko iz enačbe izloči humani in filozofski pogled na življenje, kar lahko pripelje do popolnega razvrednotenja človeškega življenja (na kar avtor nakazuje v nadaljevalnih delih serije).

Uniformnost pred individualnostjo ni neposredno uravnavana, življenja ljudi so na površinski ravni približno podobno raznolika, kot v realnem svetu, vendar za spodbujanje uniformnosti posredno skrbi postopek. Najbolj učinkovit je pri mladostnikih, vendar so stalne pobude za vpeljavo postopka tudi za zapornike, kriminalce, deviantne in neproduktivne odrasle člane družbe, postopek skrbi za ponižnost in nevpadljivo življenje odraslih. Za iztrebljanje anomalij prav tako skrbi postopek; potencialno nevarne in problematične člane družbe se s postopkom izloči že v njihovih najstniških letih.

6.3 Iluzija utopije

Utopija in distopija sta zgodovinsko tesno povezana pojma in kot opozarja Romano (2013, 64) utopija nekoga lahko za nekoga drugega pomeni distopijsko nočno moro. V svetu *Unwind*, ki je za bralca tako očitno distopijski, njegovi prebivalci svoj svet prej vidijo kot utopično ureditev, ki je za družbo predvsem pozitivna in je razrešila enega največjih konfliktov v njihovi zgodovini. Osebe, ki bi lahko na družbo vplivale disruptivno, so s pomočjo postopka odstranjene, s čimer se doseže nadaljevanje miru in ima za pozitivno posledico dovolj organov za presaditve in izboljšano zdravstveno stanje prebivalcev. Starši, ki pošljejo otroke v postopek, s tem v svoji glavi naredijo pozitivno dejanje za dobrobit celotne družbe. V religioznih družinah je pošiljanje otroka v postopek celo razlog za praznovanje, saj simbolizira darovanje Bogu in žrtvovanje za višje dobro. Prevladujoče mnenje o postopku namreč pravi, da otrok živi naprej, le da v razdeljenem stanju in da pri tem pomaga celi vrsti ljudi, ki so potrebni novih organov. Vladna propaganda je skupaj s prikrivanjem dejstev o podrobnostih postopka in ignoranci splošnega prebivalstva poskrbela za to, da javnost postopek vidi predvsem kot pozitivno družbeno prakso.

6.4 Apel strahu

Apel strahu je v *Unwind* močno prisoten na najbolj elementarni ravni – strah za življenje. Ideja, da se lahko družba problematičnih članov družbe relativno preprosto znebi, je res nekoliko ekstremna, toda vseeno zlahka razumljiva najstniškemu bralcem. Strahovi pred nezaželenostjo, pomanjkanjem razumevanja in občutka vrednosti so mladostnikom zelo blizu. Svet je poln novic o problematičnih najstnikih, izgredih, kritik obnašanja mladostnikov itd. ter

teorij, kako se z njimi soočiti in reševati. Mladostniki zaradi tega pogosto izpadejo kot družbeni problem, namesto da bi bili upoštevani kot enakovredni člani družbe. Starši in vlada jih zaradi tega res ne morejo poslati na postopek, ki bo končal njihovo življenje, lahko pa jih pošljejo v prevzgojne ustanove, zapor ali jih postavijo na cesto. Osnovna funkcija apela strahu v distopiji je opozarjanje na potrebo po spremembah, da se družba ne razvije v takšne ekstreme. Površno razumevanje situacije v svetu *Unwind* lahko pripelje do zaključka, da je namen zgodbe ponovno svarilo najstnikom, da morajo prilagoditi svoje obnašanje in se vesti v skladu s pričakovani družbe v izogib zaostritvam odnosov, ki bodo neizogibno pripeljale do še hujših posledic. Sama to razumem kot splošnejšo svarilo družbi, da je potrebno dojemanje najstnikov kot bremena ali neracionalnih hormonskih bomb spremeniti in zgraditi boljši odnos. Zatiranje in odvzem nadzora nad njihovim življenjem ni odgovor na to nezadovoljstvo – potrebno je odkriti temelj problema in ga reševati na tej ravni, saj zaostrovanje odnosov običajno vodi v še večje napetosti, ki slej ko prej izbruhnejo v še hujši obliki.

Kot pravi Pfau (v McAlear 2010, 28), mora uporabljen apel strahu bralca motivirati, ne pa popolnoma prestrašiti. Vzpostavitev občutka nelagodja temelji na predpostavki, da je opisana nevarnost blizu, kar v tem primeru ni težko. Kot rečeno, nerazumevanje in obravnavanje najstnikov kot problematičnih elementov družbe ter pomanjkanje nadzora nad svojim življenjem je v realnem svetu še kako prisotno, tako da se s tem delom bralci zlahka poistovetijo. V naslednji fazi mora avtor problem predstaviti kot pogojen, obstajati mora možnost razrešitve konflikta. V distopijah ta možnost običajno vključuje neke vrste revolucijo, kjer se na koncu vzpostavi če ne že nov, pa prilagojen družbeni red. V distologiji *Unwind* skozi svoja dejanja in končno razrešitev zgodbe pobegle žrtve postopka družbi pokažejo, da niso nekontrolirani kriminalci, temveč ljudje kot vsi ostali, ki si prav tako zaslužijo živeti. Čeprav zgodba nima konca v smislu 'so živeli srečno do konca svojih dni', pokaže odprtje dialoga in pripravljenost na skupno reševanje nastale situacije. S tem avtor pokaže potencial za razrešitev problema in tako odpira prostor za deliberacijo in akcijo.

6.5 Znanstvenofantastični elementi

Serijski *Unwind* je klasificirana kot znanstvenofantastično delo, vsebuje veliko tipičnih elementov znanstvene fantastike. Odvija se v prihodnosti in nastala družba je močno povezana s futuristično tehnologijo, ki ima temelje v aktualni družbi. Tehnološki fokus je

tukaj predvsem na medicinskem področju; zmožnost presaditve 100 odstotkov človeškega telesa, medicinska oprema in razvoj institucij, ki so za to potrebne, frankensteinovski motiv ustvarjanja novega človeškega bitja iz delov drugih ljudi itd. Skratka medicinska znanost in tehnologija sta daleč pred trenutno realnostjo, pa vendar naslavljata problematike, o katerih se razpravlja že sedaj. Znanstvenofantastična dela se pogosto opirajo na tehnološko inovacijo, ki je omogočila razvoj trenutne ureditve v fiktivni družbi – razvoj potrebne medicinske opreme in postopkov za popolno presaditev celega telesa je v opisani družbi omogočila nekak kompromis oz. razrešitev konflikta in hkrati bistveno vplivala na razvoj trenutnega družbenega reda.

Velika slika je prav tako ključen element znanstvenofantastičnih del – ne gre samo za to, kako daleč se lahko tehnologija razvije, ampak kakšne so širše implikacije znanstvenega napredka na družbo in človeštvo – kako daleč znanost lahko pride in do kam je prav, da gre. To je pomemben element, saj bralcu pokaže možno razvojno pot človeštva in ga prisili v refleksijo trenutnih razmer. Prav je, da se ne prikaže znanosti kot izoliranega elementa znotraj neke družbe, saj ima znanstveni napredek neizogibno pomemben vpliv na družbo kot celoto. Avtorji skozi tovrstna dela pogosto izpostavljajo samo naravo znanosti; kot človeška prizadevanja in stremenje k napredku, kot do določene mere pozitiven element človeške narave, vendar po drugi strani izpostavljajo etični element znanstvenega napredka ter možne negativne posledice. Kot omenjeno, v obravnavani knjigi avtor implicira vprašanje o mejah in omejitvah znanosti, do kam je še sprejemljiva, in nevarnost prevelikega osredotočanja samo na znanstvene vidike določene problematike brez oziranja na širše implikacije.

6.6 Nejasni konec

Nepopolni zaključek, ki vsebuje tako element upanja kot element strahu za prihodnost protagonista, je zelo značilen za mladinske distopije in tudi v obravnavanem primeru avtor zaključí na podoben način. Vsaka knjiga v seriji se konča z neke vrste razrešitvijo, vendar pa ne ponuja konkretnega zaključka. V prvi knjigi se po vseh preizkušnjah in dogodivščinah Connor in Risa vrmeta na Pokopališče, kjer prevzameta skrb za ostale pobegle mladostnike in obljubita, da se bosta borila proti žetvenim kampom. Stvari se v tem trenutku zdijo nekoliko pomirjene, racije na Pokopališče so se končale in zdi se, da bodo lahko ubežniki na Pokopališču relativno mirno preživeli do 18. leta, ko postopek zanje postane nezakonit. Kljub

temu pa obljuba protagonistov, da se bosta borila proti postopku in žetvenim kampom, namiguje na bodoče nevarnosti. Nelagodje pri bralcu povzroča še dejstvo, da postopek ni ukinjen in so njihova življenja še vedno v nevarnosti, če jih odkrijejo.

6.7 Protagonist

Glavni junak zgodbe je Connor, 16-letni najstnik, ki ga starši zaradi njegovega težavnega karakterja pošljejo na postopek. Gre za precej tipičnega glavnega junaka mladinskega distopijskega dela. Kot navaja Garcia (2013. 59), je glavni junak v tovrstnih delih običajno neke vrste izobčenec, kar Connor po normah svojega distopijskega sveta zagotovo je – kot postane vsak posameznik, poslan na postopek. Čeprav Garcia (prav tam) poudarja, da je večina glavnih junakov v mladinskih delih iz nižjega sloja, da se lahko skozi zgodbo dvignejo nad svoj izvor, v tem primeru temu ni tako. Connor izhaja iz srednjega sloja, vendar pa za ta namen služi lik Rise, ki izhaja iz revnega okolja in postane pomembna članica odporniškega gibanja ne glede na svoj izvor in služi za prikaz nižjega razreda kot izvora lekcij o hrabrosti, pogumu in uspehu.

Glavni junak je v zgodbi običajno predstavljen na nizki točki svojega življenja, kar avtorju omogoča pozitiven razvoj lika. Connor je na prvi pogled devianten najstnik brez možnosti svetle prihodnosti pred sabo, impulziven in nepremišljen. Vendar se v novem okolju, med ostalimi pobeglimi najstniki, razvije v sočutnega, odločnega in premišljenega vodjo odpora in glavnega junaka zgodbe.

Odhod od doma je za razvoj glavnega lika ključnega pomena, saj se na tej točki protagonist odpravi na samostojno pot. V tej fazi običajno doživi deziluzijo, kjer spozna kruto realnost svojega sveta in se postopoma osvobaja do sedaj vsiljenih prepričanj in resnic. Connor prvo deziluzijo doživi že pred odhodom od doma – čeprav je bil nekoliko problematičen otrok, ni od staršev nikoli pričakoval, da ga bodo poslali na postopek. Skozi celotno knjigo skuša razumeti, kako se je lahko to zgodilo in ali ga imajo starši kljub temu še vedno radi. Najbolj boleče zanj pa je dejstvo, da mu starši tega z ničemer niso namignili; da ga pošiljajo stran, je namreč izvedel iz naključno najdenih dokumentov. Na tej točki se mu podre dojemanje družine, starševske ljubezni, zaščite in skrbi, še posebej, ko ugotovi, da preostanek družine odhaja na dopust na Bahame dan po njegovem postopku, kot da njegov odhod na postopek ni

nič posebnega. Od tega trenutka se zaveda, da se mora za preživetje zanesti predvsem nase. Drugo plat deziluzije doživlja ob stikih z drugimi pobeglimi najstniki; skozi njihove zgodbe in izkušnje se uči o temni plati družbenega reda, spoznava moč propagande in kako zelo so življenja posameznikov v resnici uravnavana s strani vlade. S temi spoznanji Connor začne razmišljati o načinu, kako takšno ureditev spremeniti in kako razgaliti sistem kot nepravilčen in pokvarjen.

6.8 Civilna neposlušnost in aktivizem

Civilna neposlušnost je prvi znak upora ali izražanje nestrinjanja s sistemom. V mladinskih distopijah je dejanje civilne neposlušnosti običajno nenačrtovano in instinktivno. S svojim dejanjem protagonist ne skuša zavedno sprožiti upora, temveč deluje v skladu s svojimi občutki v tistem trenutku. Connor pobegne od doma in se skriva pred organi pregona zaradi lastnega preživetja in ne zato, da bi s svojim dejanjem dal politično izjavo. Kljub temu se njegovo dejanje lahko razume kot dejanje civilne neposlušnosti. V skladu z zakonom bi morala Connorja posebna policijska enota pobrati na domu, od koder bi ga pospremili na postopek; njegove pravice in svoboda gibanja so se prenehale v trenutku, ko so starši podpisali nalog. Njegov odhod je tako v nasprotju z zakonom in poleg njegove želje po preživetju, posreduje tudi sporočilo nestrinjanja s sistemom, ki omogoča takšno ravnanje s svojimi državljani.

Aktivizem se obravnava kot gonilna sila sprememb, vendar je za dejansko doseganje sprememb potreben dovolj močan glas in organizator ali vodja, ki poveže razpršene posameznike v kolektivno akcijo. V distopijskih svetovih prebivalci običajno nimajo na voljo legitimnih kanalov za doseganje sprememb in strog družbeni red vsakršno akcijo še dodatno otežuje. V svetu *Unwind* je veliko posameznikov, ki so ubežali postopku in živijo mimo sistema, vendar so precej razpršeni in osredotočeni predvsem na svoje preživetje. Pomanjkanje osnovnih sredstev, kot sta hrana in prebivališče, slabo vzpostavljeni komunikacijski kanali med skupinami odpadnikov ter nenehen pregon s strani vladnih nadzornih organov, organizirano akcijo zelo otežujejo. Kot podtalna oblika upora se je razvila mreža posameznikov, ki se s postopkom ne strinjajo in pomagajo mladostnikom, da se skrijejo. Naprej od tega, razen manjših izoliranih neuspešnih in prikritih primerov, se upor ni razširil. Connor preko te mreže prispe na Pokopališče, odpad za odslužena letala, kjer živi

skupnost mladostnikov, skritih pred oblastmi. Connor svoje življenje na Pokopališču začne kot mehanik, vendar se skozi svoja dejanja in načinom razmišljanja vzpne do desne roke vodje Pokopališča in proti zaključku prve knjige sam postane vodja ne samo skupnosti na Pokopališču, temveč širšega gibanja za spremembo pogojev v družbi.

Kot rečeno, imajo v distopijskih svetovih prebivalci na voljo malo ali nič legitimnih kanalov za doseganje sprememb. V distologiji *Unwind* avtor predstavi tri oblike aktivizma oz. upora, ki so se razvile kot posledica opresivnega družbenega reda.

6.8.1 Strategija z minimalnim tveganjem in minimalnim nasiljem

Connor se zavzema za nekoliko bolj miroljuben in racionalen pristop. Iz Pokopališča vodi reševalne akcije v bližnja mesta, kjer skušajo rešiti najstnike, ki bodo poslani na postopek ter na splošno skuša širiti sporočilo o vrednosti vsakega življenja in nepravilnosti postopka. Njegove reševalne misije potekajo brez orožja in z minimalnim tveganjem. Njegov nasprotnik Roland, ki prav tako živi na Pokopališču in pripada skupini Štorkelj (otrok, ki so bili ob rojstvu podtaknjeni na prag izbrane družine, ki je nato zakonsko obvezana, da mora za takega otroka poskrbeti), znotraj skupnosti organizira svojo skupino somišljenikov. Zahtevajo več reševalnih akcij za podtaknjene otroke, namenjene za postopek, saj se jim zdi, da so vedno dojeti kot manjvredni in zapostavljeni. Connor, ki želi na misijah čim manjše tveganje, se za tovrstne akcije ne odloča pogosto, saj so ti otroci večinoma v veččlanskih družinah, kjer je verjetnost odkritja veliko večja. Tako se skupnost na Pokopališču razbije na dva kampa. Connorjeva strategija temelji na predpostavki minimalnega nasilja zaradi vpliva na javno mnenje, saj se zaveda, da bodo nasilni napadi po eni strani pritegnili večjo pozornost organov pregona in po drugi strani utrjevali negativno mnenje splošne javnosti o najstnikih, ki bi morali iti v postopek. Connorjev končni cilj je obrniti javno mnenje proti postopku in prepričati javnost, da se upre in spremeni obstoječe zakone.

6.8.2 Oborožene akcije

Kot posledica razkola med Rolandom in Connorjem Roland sam organizira oboroženo reševalno akcijo, ki se konča tragično. Kljub temu Roland ne odstopa od svojega mnenja in organizira svojo celico, ki izvaja oborožene reševalne akcije v žetvenih kampih, ki pa se

večinoma končajo z omejenim uspehom in precej prelite krvi. Shusterman v Rolandovem primeru izpostavlja drug pomemben vidik tovrstnih aktivističnih skupin. Rolanda namreč začne financirati neznana organizacija, ki mu pošilja hrano, orožje in ostalo potrebno opremo za izvedbo napadov ter postopoma narekuje, katere ustanove naj bodo tarče. Tako je njegova skupina v končni fazi postala le orodje v rokah nekoga drugega s svojo agendo. Organizacija, ki jih je financirala, je bila namreč korporacija, ki je s postopkom in prodajo organov bogatim strankam služila veliko denarja. Z napadi na žetvene kampe s strani pobeglih najstnikov, ki bi morali iti v postopek, so z močno propagando utrjevali javno mnenje o potrebnosti postopka in odstranjevanja problematičnih članov družbe za večje dobro, s čimer so si zagotovili nadaljnje delovanje kampov in pritok novih organov za prodajo. Ko je skupina odslužila svoj namen, jo organizacija opusti, kar končno pripelje do tega, da postane Roland sam žrtev postopka. Logika financiranja podobnih skupin z namenom doseganja svoje agende v realnem svetu ni neznana in avtor skozi Rolandovo zgodbo ta vidik oboroženih skupin jasno predstavi.

6.8.3 Teroristična skupina

V knjigah se pojavlja tudi teroristična skupina, imenovana *Clappers* – Ploskači. Gre za samomorilske napadalce, ki imajo v kri vbrizgano eksplozivno snov, ki se sproži z močnim ploskanjem ali posebnim detonatorjem. Njihova uradna ideologija je vnašanje kaosa v družbo kot oblika protesta in nestrinjanja z obstoječim družbenim redom, čeprav so podobno kot v Ronaldovem primeru vodeni s strani neznane organizacije, ki preko njih skuša doseči svojo agendo. Levi na neki točki postane njihov član, saj organizacija preži na zgubljene posameznike, ki jih je lahko manipulirati. Zaradi narave eksploziva lahko dokaj neopaženo pridejo na javna mesta, šole, kampe in sprožijo eksplozijo. Avtor obravnava terorizem predvsem iz vidika članov skupine; kako takšne organizacije delujejo, kakšni posamezniki postanejo člani, manipulacija s strani dejanskega dirigenta napadov in opozarja na agendo za napadi.

7 Distologija Unwind - teme

7.1 Splav in vrednost življenja

Tema, na kateri serija *Unwind* temelji, je debata med zagovorniki in nasprotniki splava. Najosnovnejši argument nasprotnikov splava je trditev, da se življenje začne pri spočetju in da bi splav moral biti nezakonit, saj gre za umor. Zagovorniki splava po drugi strani trdijo, da država nima pravice nadzora nad tem, kaj ženska dela s svojim telesom in verjamejo v pravico izbire. Rešitev, ki si jo avtor zamisli v tem distopijskem svetu, na prvi pogled zadovolji obe skupini. Otrok je od spočetja naprej nedotakljiv, vendar pa omogoča 'retroaktivni splav', ko se starši lahko odločijo, da si otroka iz različnih razlogov ne želijo.

S splavom tesno povezan koncept je koncept življenja; kdaj se začne, njegov pomen, obstoj duše in zavesti, ali zavest posameznika preživi, ko njegovo telo živi v razdeljenem stanju, in podobna vprašanja. Točk za razmislek je že v prvi temi ogromno. Način, kako so knjige napisane, neposredno ne zavzema nobenega stališča, temveč predstavlja argumente obeh strani in spodbuja bralca, da si mnenje ustvari sam. Ta debata je močno prisotna tudi v realnem svetu in zainteresirano razdeljuje javnost na dva tabora, ki ne najdeta skupne točke. Avtorjeva odločitev, da v knjigi ne zavzame nobenega stališča, je zelo dobro izpeljana. Skozi zgodbo postavlja provokativna vprašanja na to temo in bralca prisili v razmislek o argumentih obeh strani. Če že, končni zaključek predstavlja ugotovitev enega izmed likov, da gre za stališča, na katera se ne da podati definitivnega odgovora in če bi si nasprotni gibanji to priznali ter spoštovali odločitev in vero v eno ali drugo opcijo, do vojne najbrž sploh ne bi prišlo. Avtor skozi predstavitev te absurdne rešitve posredno spodbuja predvsem toleranco in odprto komunikacijo ter pravico vsakega posameznika, da si o problematiki ustvari svoje mnenje. Connorjeve besede avtorjevo končno misel lepo povzamejo: »Imamo pravico do življenja. Imamo pravico, da se odločimo, kaj se zgodi z našimi telesi. Zaslužimo si živeti v svetu, kjer sta obe možnosti mogoči.« (Shusterman 2007).

7.2 Starševstvo

Debata o splavu je v osnovi tudi debata o pravici osebe, da se odloči ali se želi postati starš ali ne. Trenutna družba načeloma ljudem omogoča, da se sami odločijo, ali so pripravljeni postati

starši, medtem ko v svetu *Unwind* pri tem nimajo nobene besede. V knjigi avtor posredno naslavlja dve temi, povezani s starševstvom. Prva je pravica starša, da se odloči, ali želi otroka sploh imeti. Debata o splavu se običajno vrti okrog nerojenega otroka in njegove pravice do življenja, vendar je pomemben vidik v debati tudi vidik potencialnih staršev, ki je pogosto prezrt. S tem ko je staršem v tem svetu ta pravica odvzeta, se nekoliko bolj izpostavi vprašanje pravic staršev, ali ima vlada pravico tovrstnega posega v življenje svojih državljanov, kakšne so posledice prisiljenega starševstva (otroci umirajo, ker jih starši puščajo na pragih hiš ali še na bolj izpostavljenih mestih, nimajo prave zdravstvene oskrbe pri rojstvu, imajo neprimerne starše, ki niso finančno ali psihično pripravljene na vzgojo otroka itd.). Ti vidiki so zelo pomembni pri tovrstni debati in avtor jih v knjigi dobro izpostavi. Vlada v knjigah se je na te situacije precej slabo pripravila oz. odgovornost za neželene otroke prevalila na državljane, kar izpostavlja pogoste očitke vladi v realnosti na slabo ali površno zasnovane rešitve, zaradi katerih so na slabšem državljani.

Drug vidik starševstva v knjigi naslavlja različne pristope staršev k vzgoji, posledice neželenih rojstev, vlogo religije pri vzgoji, posledice postopka za starše, soočanje s težavnimi otroci itd. Connerjevi starši, ki v osnovi niso tako slabi in so si otroka želeli, so obupali, ko je postalo težko. Kaj takšna opcija pomeni za starše in za otroke? Do kam segajo dolžnosti in odgovornosti starša in kdaj je trenutek, ko dvignejo roke? Kakšen vpliv ima postopek na odnos med starši in otroci? Strah pred postopkom otežuje vzpostavitev ljubečega in iskrenega odnosa med starši in otroki, saj imajo starši popoln nadzor nad njihovim preživetjem in tako namesto skrbnikov postanejo nadzorniki, ki jim je treba ustreči.

7.3 Vladni nadzor

Vlada ima v tem svetu velik vpliv tudi na najbolj zasebne in vsakdanje vidike posameznikovega življenja. Pravila in zakoni po vojni od posameznikov indirektno zahtevajo zelo konformno vedenje po načelih, ki so jih oblikovali v kompromisu za končanje vojne. Za splošni sprejem javnosti je vlada pri tem priredila zgodovinska dejstva in popačila dogodke, da se je lahko rešitev predstavila kot edina smiselna. Pri takšni situaciji se postavlja vprašanje večjega dobrega in kako daleč ima nekdo pravico posegati v pravice posameznikov v imenu skupnega dobrega.

Prepoved splava je poseg v zelo zasebno in intimno področje prebivalcev. Zakon, ki omogoča pošiljanje problematičnih najstnikov na postopek, poleg tega določa, da je tak mladostnik po podpisu papirjev vladna last brez kakršnihkoli državljskih pravic in lahko z njim razpolaga, kot se ji zdi prav. Čeprav je javno predstavljeno, da gre do organi in drugi telesni deli po postopku za transplantacije ljudem, ki jih potrebujejo, se kasneje razkrije uporaba telesnih delov in organov teh mladostnikov za vojaške namene ter obstoj zelo dobičkonosnega trgovanja z organi. S temi mladostniki vlada dobesedno ravna kot z blagom, čeprav naj bi osnova zakona temeljila ravno na pravici vsakega posameznika do življenja in poudarjanju ter ohranjanju svetosti življenja. Podoben odnos vlade se zasledi tudi v realnem življenju – vlada ima do določenih državljanov vedno nekoliko mačehovski odnos in jih obravnava kot drugorazredne državljane. Državljske pravice so pogosto kršene ali celo odvzete (imigranti, brezdomci, druge marginalizirane skupine) in jih vlada obravnava kot statistiko, ki jo je treba popraviti in ne kot odraz globljega problema. Uporaba marginaliziranih skupin ali zapornikov za medicinske ali vojaške eksperimente v naši realnosti prav tako ni nič neznanega. Avtor tako izpostavlja vedno prisotno agendo za na prvi pogled jasnimi situacijami in spodbuja bralce, da tudi v realnem življenju gledajo globlje od površine in skušajo odkriti interese v ozadju.

Poleg tega da prepovedujejo splav, zakon vsebuje klavzulo o nezaželenih otrocih, ki jih matere pustijo na pragu – t.i. *Storking Initiative*, ki državljanom zapoveduje, da morajo za najdenčke na svojem pragu poskrbeti – ponovno zelo invaziven poseg v zasebno življenje državljanov. Zakon tako teoretično materam, ki si otroka ne želijo ali ga ne morejo preskrbeti, omogoča neke vrste svobodo izbire. Če so pri tem dejanju zalotene, morajo otroka vzeti nazaj ali ga predati vladnim sirotišnicam, s čimer ti otroci postanejo vladna last.

Najbolj izpostavljen vladni organ v knjigi je organizacija Nacionalna avtoriteta za mladostnike (*National Juvenile Authority*), ki je odgovorna za mladostniške primere, zaposluje posebno policijsko enoto za mladostnike, ki zagotavlja dostavo mladostnikov v ustanove na postopek, lovijo ubežnike in izvajajo racije. Kasneje je razkrito, da v ozadju tega organa stoji organizacija Proaktivno državljanstvo (*Proactive Citizenry*), ki je bila sprva zasnovana za preprečevanje zlorab postopka in spodbujanje napredka v medicini in znanosti, vendar je skozi čas postala orientirana predvsem na dobiček in medicinske eksperimente. Prav tako je močno vpletena v propagando za postopek, saj preko različnih medijskih strategij oblikujejo javno mnenje in skrbijo za ohranjanje javne podpore postopku.

7.4 Propaganda

Propaganda je v distopijskih in utilitarističnih družbah pogosto glavno orodje za vzdrževanje doseženega statusa in taktika za doseganje javnega konsenza. V svetu *Unwind* so vidne predvsem posledice učinkovite propagande – javni konsenz o ustreznosti in pravilnosti postopka, ki praktično pomeni umor in recikliranje človeškega telesa in njegovo dojemanje kot sprejemljive družbene prakse. To je vladi uspelo z izjemno prefinjenim obračanjem dejstev in izpostavljanjem samo določenih vidikov postopka ter popolnim zanemarjanjem ali prikrivanjem ostalih vidikov. Otrok po postopku tako ne umre, temveč živi naprej v razdeljenem stanju, pri čemer še bistveno prispeva h kvaliteti življenja bolnikov, ki so potrebni novih organov. Avtor skozi zgodbo predstavi nekaj konkretnih propagandnih sporočil, skozi katera kaže njeno delovanje. Dejstvo, da so propagandna sporočila za postopek in proti njemu v ozadju dejansko sponzorirana s strani iste organizacije, prikazuje subtilnost delovanja propagande. Ta ista organizacija namreč objavlja čisto neposredna sporočila v podporo postopku kot tudi sporočila pod drugim imenom, ki na prvi pogled postopku nasprotujejo, vendar v končni fazi utrjujejo prepričanje o potrebnosti postopka.

7.5 Prodaja organov in moč denarja

Že v zasnovi glavnih likov so očitne razlike med pripadniki različnih slojev. Skozi njih avtor predstavi najosnovnejše razlike med revnimi in bogatimi. Poleg očitnih razlik v življenjskem stilu in načinu razmišljanja avtor izpostavlja druge, širše in družbeno vplivnejše posledice takšnega razrednega prepada. Bogati si recimo lahko privoščijo izbiro najboljših organov za transplantacijo (to možnost imajo tako za medicinske potrebe kot za kozmetične izboljšave), medtem ko revnejši prebivalci dobijo, kar je pač na voljo; običajno 'drugorazredne' organe, npr. astmatična pljuča ali organe v slabšem zdravstvenem stanju, medtem ko ljudje z denarjem za pravo ceno praktično izbirajo iz kataloga. Osnovni namen postopka in presajanja organov je bil predvsem medicinske narave in reševanje življenj, čeprav se je kasneje iz tega razvila izjemno dobičkonosna kozmetična industrija, kar popolnoma izkrivlja prvoten namen postopka. Avtor opozarja na dejstvo, da tudi v realnem svetu denar pogosto izkrivi še tako dobre namene in prilagaja agendo tistim, ki ga imajo.

8 Raziskava

Cilj raziskave je ugotoviti, v kolikšni meri bralci serije *Unwind* dejansko prepoznavajo in izpostavljajo družbeno-politične implikacije, ki jih ima knjiga, in kako o njih razpravljajo. Knjiga namreč izpostavlja veliko problematik, ki so močno prisotne tudi v aktualnem svetu. Glede na bralne trende in opozorila raziskovalcev na površnost branja v sodobnem času in nezanimanje mladih za družbeno politične tematike, želim na podlagi komentarjev in kritik, ki so jih podali bralci na skupnosti *Goodreads*, preveriti, v kolikšni meri to drži. Ali so mladi res tako nezainteresirani, da tudi v tako očitnih družbenokritičnih delih ne prepoznavajo teh elementov in o njih ne razpravljajo? Za raziskovanje prepoznavanja družbeno političnih tem v obravnavani knjigi med bralci bom uporabila metodo tekstualne analize diskurza na primeru komentarjev oz. kritik knjige na spletni skupnosti *Goodreads*.

8.1 Analiza diskurza

Analiza diskurza temelji na dveh osnovnih dimenzijah – tekstualni in kontekstualni, saj se diskurz obravnava kot oblika družbene prakse, ki implicira odnos med določenim diskurzivnim dogodkom in družbeno situacijo, institucijo ali strukturo (Bergoč 2009, 49). Diskurz v vsakdanji rabi najpogosteje pomeni pogovor ali razpravo, v kritični diskurzivni analizi pa diskurz lahko zajema vse oblike komunikacije; Fillingham (v Schneider 2013a) diskurz recimo definira kot karkoli napisanega, povedanega ali komuniciranega s pomočjo uporabe znakov, Potter (v Schneider 2013a) kot govor in tekst kot del družbene prakse in van Leeuwen (v Schneider 2013a) kot socialne kognicije in specifične načine vedenja o socialnih praksah, če jih naštejemo le nekaj. Skupni argument teorij diskurza pravi, da stvari, ki jih ljudje povejo ali zapišejo, črpajo iz bazena skupno sprejetega znanja v družbi in obenem znanje posredujejo nazaj v družbo, s čimer oblikujejo ali utrjujejo skupno znanje (Schneider, 2013a). Na tak način se oblikuje tok znanja in idej, saj se skupno družbeno znanje skozi čas spreminja glede na ideje in poglede, ki si jih udeleženci družbenega diskurza izmenjujejo. Pomembno vlogo v tem procesu ima tudi družbena moč ali socialni status osebe, ki podaja svoja mnenja – osebe z večjim družbenim statusom imajo namreč več vpliva na oblikovanje prevladujočega diskurza. Foucault, začetnik teorije diskurza, je bil prepričan, da svet, v katerem živimo, oblikuje znanje in da določeni ljudje ali socialne skupine ustvarjajo in oblikujejo ideje, ki se pod določenimi pogoji razvijejo v splošne družbene resnice (Schneider 2013a).

Analiza diskurza ima precej različnih pristopov oz. se pristopi razlikujejo glede na fokus. Kritična diskurzivna analiza se osredotoča predvsem na jezik in lingvistiko, multimodalni diskurzivni pristop opozarja na to, da tekst ni edini element diskurza in je potrebno vključiti tudi zvok, vizualne elemente ipd., razhajanja se pojavljajo tudi glede tega, kdo je agent diskurza, kje se diskurz odvija, kaj diskurz konstruira, ali oblikuje samo objekte diskurza ali tudi subjekte, ki v diskurzu sodelujejo ... (Schneider 2013a). V raziskavi se bom naslanjala predvsem na pristop, ki se osredotoča na kognitivni element diskurza, ki ga izpostavljata Chilton in Sperber in temelji na dojemanju diskurza kot izražanja človeške misli in ima korenine v interakcijah med mislijo ter fizičnim in socialnim okoljem (Schneider 2013a).

V raziskavi se bom osredotočala na diskurz znotraj določene skupnosti v odnosu na prebrano knjigo. Kontekst sem raziskovala v prejšnjih delih naloge, v tem delu se bom osredotočala predvsem na analizo teksta in skušala povezati ugotovitve s prej omenjenim kontekstom. Dejstvo je, da na analizirani diskurz v veliki meri vplivajo širši družbeni diskurz in okoliščine, v katerih bralci živijo. Sam žanr in njegova priljubljenost, analizirana knjiga in vtise o prebranem lahko razumemo kot del širšega družbenega diskurza o aktualnih družbeno-političnih tematikah – oblikovanje tega diskurza pa temelji na tem, kaj se v družbi trenutno dogaja in katere problematike so med bolj izpostavljenimi, kar končno delno pogojuje teme, s katerimi se knjiga ukvarja, in teme, ki so jih bralci v knjigah najpogosteje prepoznavali in o njih razpravljali. Specifike občinstva, ki bere tovrstne knjige, ki sem jih opisala v nalogi, nakazujejo, da mladostniki niso tako apolitični, kot trdijo nekatere raziskave, saj jih družbene problematike zanimajo, le viri in način pridobivanja informacij so nekoliko drugačni in bolj prilagojeni njihovim potrebam. Pri tem igrajo vlogo tudi mladinska distopijska dela, ki osvetljujejo nekatere najbolj izpostavljene probleme sodobne družbe in bralce spodbujajo k vlečenju paralel s svojim svetom, razpravam in kritičnemu mišljenju. Zaradi navidezne nepletenosti v splošni družbeni diskurz se zdi, da mladih tovrstne problematike ne zanimajo, vendar to ne drži. Kot rečeno, pri oblikovanju diskurza gre za črpanje iz skupnega bazena znanja in ponovno vnašanje svojih misli in mnenj. Če mladostniki res ne bi imeli nobenega predhodnega znanja ali zanimanja za aktualne družbeno-politične problematike, jih v tovrstnih delih kot prvo sploh ne bi prepoznavali in kot drugo o njih razpravljali in tako ponovno vnašali novo pridobljenega znanja in razumevanja nazaj v družbeni diskurz. Glavne točke v komentarjih bi se ob tej predpostavki vrtele predvsem okrog konkretno izpostavljenih lastnosti knjige – likih, odnosih, zgodbi, medtem ko bi implicirane družbeno-politične kritike

zdrsnile mimo zaznave. Brez vsaj osnovnega predznanja ali minimalne zaznave oseba namreč težko prepozna in razume določene elemente prebranega.

8.2 Priprava na analizo

Schneider (2013b) pred izvedbo analize opozarja še na pripravljalni del, ki je potreben za korektno in dobro izvedbo analize. Kot prvo omenja vzpostavitev konteksta in raziskavo produkcijskega procesa, v katerem so nastali viri, ki bodo analizirani. *Goodreads* je brezplačno dostopna spletna stran, namenjena ljubiteljem branja. Gre za največjo spletno stran, namenjeno bralcem in knjižnim priporočilom, ki obstaja od leta 2007. Člani lahko vidijo, katere knjige berejo prijatelji, sledijo knjigam, ki jih sami berejo ali jih želijo prebrati, dobivajo priporočila za branje, objavljajo kritike prebranih knjig in o prebranem razpravljajo z ostalimi člani skupnosti (*Goodreads*). Vsaka knjiga ima na skupnosti svojo podstran, kjer bralec lahko prebere kratek povzetek vsebine, pridobi informacije o izdaji, preveri ocene in kritike članov, ki so knjigo že prebrali in doda svojo oceno ali kritiko. Stran je angleška in združuje člane iz celega sveta. Gre torej za skupnost, ki je v prvi vrsti namenjena ljubiteljem branja, iz česar sledi, da gre za bolj ali manj redne bralce, najbolj aktivni pa sami objavljajo kritike. Ti bodo tudi predmet analize. Glede na to, da je potrebna večja stopnja angažiranosti, da posameznik po branju dejansko napiše in objavi kritiko, je treba upoštevati, da analizirana vsebina ne prihaja od najbolj splošne javnosti, temveč iz vrst bolj zavzetih bralcev. Glede na statistične podatke strani *Goodreads* je kar 70% obiskovalcev ženskega spola, kar 33% jih je mlajši od 24 let, od tega je 17% vseh obiskovalcev starih manj kot 18 let in kar 79% obiskovalcev je belcev (*Quantcast*). Prevladujejo torej mlajše kavkazijske ženske, ki na podlagi teh statistik verjetno prevladujejo tudi med kritiki analizirane knjige.

8.3 Postopek analize

Pri analizi se bom opirala na elemente, ki jih je v svoji raziskavi izpostavila Vezovnik v delu *Diskurz*. Pri diskurzivni analizi ne gre za neodvisno raziskovanje empirično preverljivih pojavov, iz katerih bi lahko izpeljali univerzalne zakone ali teorije, saj teorijo diskurza zanima predvsem razumevanje in interpretiranje družbeno produciranih pomenov (Vezovnik 2009, 91). Tako tudi postopek, po katerem se izvaja analiza diskurza, ni fiksno določen in

operacionaliziran, temveč gre za niz sredstev, s pomočjo katerih se raziskujejo družbeni fenomeni ali diskurzivne prakse.

V raziskavi se bom osredotočala na analizo konkretnih diskurzov oz. diskurzivnih praks s pomočjo analize teksta. Orodje Vezovnikove za analizo diskurza je naravnano problemsko – na prvi ravni gre za problematizacijo družbenega pojava (priljubljenost mladinske distopije in prisotnost družbenokritičnih elementov v obravnavanem tipu distopije, navezava na sodobno družbo), na drugi stopnji pa gre za ponovno problematizacijo, dekonstrukcijo in analizo načina problematizacije (prevladujoča diskurzivna praksa, razumevanje in odnos do prebranega in povezovanje z družbenim kontekstom).

Iz metodološkega stališča analiza diskurza obsega tri temeljne operacije (Vezovnik 2009, 109): pretvorba informacij v obliko teksta, kar pomeni, da so najmanjši predmet analize jezikovne izjave, ki so združene v obliki tekstov in širše tudi diskurzov. V raziskavi bom analizirala komentarje oz. kritike na spletni skupnosti *Goodreads*, ki so objavljeni v pisni obliki. Vsaka objavljena kritika posameznega komentatorja omogoča komentiranje ostalih članov skupnosti. V analizo bom zajela poleg prvotnega tudi te ostale komentarje, vendar jih ne bom natančneje analizirala. Druga operacija aplicira izbrani in opredeljeni teoretski okvir, ki se nanaša na predmet analize (ustrezna modifikacija in prenos pojmov na izbrani primer analize nekega fenomena). Kontekst in teoretske opredelitve, ki so bistvene za raziskavo, sem izpostavljala v prvih delih naloge in mi bodo služile kot okvir, na katerega se bom opirala pri analizi. Zadnja operacija, ki je potrebna za analizo gradiva, pa zadeva uporabo različnih tehnik kritične analize diskurza ter kontekstualno interpretacijo diskurzov. V tem delu se bom opirala predvsem na orodje, ki ga je vzpostavila Vezovnik.

8.3.1 Analiza besedišča

Analiza besedišča je prva faza pri analizi teksta oz. diskurza (Vezovnik 2009, 117). Gre predvsem za ugotavljanje konotacije besed, ki izražajo družbene vrednote in sodbe. Pogosto so za opis določene situacije uporabljene besede, ki skozi svojo konotacijo izražajo večjo dramatičnost, v drugi situaciji pa z izbiro besed pisec skuša zmanjšati njihov učinek. Pomen izbire besed se kaže predvsem v poimenovanju akterjev v tekstu, saj se skozi poimenovanje pisec identificira s skupino, ki naj bi ji pripadal, lahko pa izraža odnos med tistim, ki imenuje, in imenovanim (Vezovnik 2009, 118).

8.3.2 Retorične figure

Teksti so polni retoričnih figur, kot so metafora, metonimija, sinekdoha, personifikacija, eksklamacija, hiperbola ali epifora, ki poleg uveljavljenega pomena konotirajo še drug pomen (Vezovnik 2009, 118). Uporabljajo se kot sredstvo argumentacije in prepričevanja občinstva, da zavzame isto stališče kot pisec in služijo za prevzemanje bralčeve pozornosti in poudarjanje določenih pomenov (Vezovnik, prav tam).

8.3.3 Analiza slovnice oz. skladnje

Skozi analizo slovnice se lahko ugotavlja, kako so dejanja akterjev reprezentirana v tekstu – ker se vedno izbira med tvornikom in trpnikom, se je potrebno zavedati, da je odločitev za uporabo enega ali drugega lahko motivirana (Vezovnik 2009, 122). Običajno se tvornik uporablja, kadar se želi pozornost bralca usmeriti na vršilca dejanja in mu pripisati odgovornost, trpnik pa, kadar se želi poudariti tistega, ki ga je dejanje prizadelo ali v primerih, kadar vršilec ni znan, ni pomemben ali se ga ne želi imenovati. Pri tovrstni analizi je treba biti pozoren na dejstvo, da izbira tvornika ali trpnika ni vedno motivirana, ampak je raba lahko odvisna od slovničnih pravil. Drugi element pri analizi slovnice je modalnost, ki se izraža na štiri načine: resnica (pisec mora utemeljevati zavezanost resnici), obligacija (zapovedi ali normativne trditve), dovoljenje (dopušča se določeno dejanje ali mnenje) in zaželenost (kjer pisec izraža strinjanje ali nestrinjanje) (Vezovnik 2009, 124). Poleg omenjenih elementov lahko slovnična analiza poteka tudi na ravni kohezije – načina povezovanja besed in stavkov.

8.3.4 Zgradba teksta

Zgradba teksta se osredotoča na širše organizacijske lastnosti tekstov; gre za nekakšno agendo teksta, sosledje dogodkov in navedb ter njihovo konotacijo, hkrati pa izpostavlja širši kontekst obravnavanega teksta, ki služi kot interpretativni okvir (Vezovnik 2009, 125). Pri tem velja omeniti tudi eksplicitnost (kar je v tekstu dejansko povedano) in implicitnost (kar ni izrečeno in se zdi samoumevno) teksta. Raziskave kažejo, da je prav tako pomembno tisto, česar v tekstu ni, saj daje vpogled v to, kar se zdi samoumevno in zdravorazumsko (Vezovnik, prav tam).

Pri koherenci teksta gre za vzajemen dostop in relevantnost pojmov – zajema tako značilnosti teksta kot interpretacijo teksta (za koherenten tekst so sestavni deli v smiselnih odnosih, tako da ima tekst kot celota določen pomen (Vezovnik 2009, 126).

8.3.5 Intertekstualnost oz. interdiskurzivnost

Intertekstualna analiza je analiza tekstov z vidika diskurzivnega procesa in intertekstualnost razume kot značilnost tekstov, ki vsebuje dele že prej obstoječih tekstov, ki so lahko žanrsko ali diskurzivno drugačni. Lahko so razmejeni ali spojeni s prvotnim tekstom, ki jih lahko asimilira, jim ugovarja, ironizira itd. (Vezovnik 2009, 127). Med najpomembnejše značilnosti intertekstualnosti spada predpostavka, ki vključuje tipe implicitnosti, kot so domneve, logične implikacije, pripisovanje in namige. Ne gre nujno za izseke iz prej določenega predhodnega teksta, temveč bolj za neko splošno sprejeto, zdravorazumsko dejstvo in predpostavlja skupno polje mišljenja (Vezovnik 2009, 129). Fairclough (v Vezovnik 2009, 129) razlikuje tri tipe predpostavk: eksistencialne predpostavke (sporočanje o tem, kaj obstaja), predloge (kaj se, kaj se bo ali kaj bi se lahko dogajalo) in vrednostne predpostavke (kaj je dobro in zaželeno).

8.3.6 Kodiranje podatkov

Kodiranje v analizi diskurza pomeni dodeljevanje določenih atributov posameznemu elementu analize; to so lahko odstavki, stavki ali posamezne besede (Schneider 2013b). V tej raziskavi to pomeni, da bom najprej oblikovala širše kategorije, ki se opirajo na glavne izpostavljene teme v knjigi, kot so splay, starševstvo, vrednost življenja, vladni nadzor, propaganda, razredni prepad, aktivizem, svet in družba, itd., ki jih bom po potrebi dopolnjevala. Na izbranem vzorcu kritik bom nato identificirala posamezne teme, ki jih avtor kritike omenja za splošnejši vtis o najbolj izpostavljenih ali prepoznanih temah. V nadaljevanju bom podrobneje analizirala posamezne sekcije kritike, ki se nanašajo na določeno izbrano temo. S pomočjo orodja Vezovnikove bom natančneje analizirala posamezne elemente znotraj teh kategorij, kjer bom ugotavljala glavne značilnosti diskurza o družbenopolitičnih implikacijah knjige.

8.4 Vzorec

Za analizo sem izbrala 50 kritik knjige iz spletne skupnosti *Goodreads*. *Goodreads* ima vzpostavljen sistem razvrstitve komentarjev, ki upošteva dolžino komentarja (kritike), število ljudi, ki so 'všečkali' komentar, nedavnost kritike, priljubljenost avtorja kritike itd. Gre torej za bolj priljubljene in nekoliko bolj poglobljene kritike. Za tak izbor vzorca sem sem odločila, ker ponuja dovolj vsebine za analizo diskurza, komentarji so časovno razporejeni od leta 2008 do 2015, tako da je iz tega vidika pokrit celoten časovni razpon od izida knjige in vsebuje kritike tako z dobrimi kot slabimi ocenami. Končni vzorec tako sestavlja 50 komentarjev, od tega je 42 komentatorjev ženskega spola (kar se sklada s splošno spolno strukturo članov skupnosti), starostne strukture pa ni bilo mogoče natančneje definirati, saj kar 60% izbranih komentatorjev tega podatka nima javno vidnega. Glede na podatke o geografski lokaciji komentatorja jih je največ iz ZDA (22), 15 jih te informacije nima objavljene, ostali komentatorji pa prihajajo iz različnih koncev sveta – Velike Britanije, Avstralije, Hrvaške, Srbije, Nemčije, Francije, Grčije, Indonezije, Alžirije ... Bralci na *Goodreads* podajo tudi oceno knjige od ena do pet. Povprečna ocena izbranih kritik je 4,36, prevladuje ocena 5 (31 komentatorjev) in 4 (12 komentatorjev).

Vsaka kritika omogoča komentarje ostalih bralcev, ki lahko na ta način podajo svoja mnenja in komentirajo prvotno kritiko. V analizo teh komentarjev nisem vključila, saj so večinoma le kratki komentarji na to, kar je imel povedati avtor kritike, pohvale za dobro napisano kritiko ali izjava o tem, ali so ali nameravajo knjigo tudi sami prebrati.

Kot že omenjeno, vzorec temelji na bolj zavzetih bralcih, saj mora bralec biti član skupnosti, objaviti kritiko in biti uvrščen med top komentatorje, da se je uvrstil v izbrani vzorec za analizo. Tako ugotovitev ne morem razširiti na širšo javnost, temveč lahko značilnosti diskurza o knjigi raziskujem le med skupnostjo najbolj zavzetih bralcev.

8.5 Kategorizacija komentarjev

Za prvi korak analize sem definirala kategorije, ki so temeljile na temah iz knjige, ki sem jih sama izpostavila v nalogi, in nekaj, ki sem jih dodala po pregledu komentarjev, saj so se dokaj pogosto pojavljale.

Splav

V to kategorijo sem umestila vse komentarje oz. dele komentarjev, ki so se na kakršenkoli način dotikali teme splava, debate o pravici do izbire oz. pravici do življenja; navezave na knjigo ali realno življenje.

Starševstvo

V to kategorijo sem umestila dele komentarjev, ki so se navezovali na temo starševstva. Od tega, kako so starši predstavljeni v knjigi, kakšen odnos naj bi imeli starši do svojih otrok, odgovornost staršev za otroke, pravice staršev pri odločitvi za splav ali donositev otroka itd.

Donacija in prodaja organov za transplantacijo

V tej kategoriji se nahajajo komentarji, ki se navezujejo na postopek transplantacije, etiko, znanstveni vidik transplantacij, črni trg in prodaja organov, namen transplantacije (zdravstveni, kozmetični) itd.

Religija

V to kategorijo so umeščeni vsi komentarji, ki se nanašajo na opazke komentatorjev glede religije, manipulacije v religiji, žrtvovanje v imenu vere, vloge religije v družbi.

Vrednost življenja

Sem so umeščeni komentarji, ki se nanašajo na vprašanja glede vrednosti življenja, kdo si zasluži živeti, kdo odloča o tem, koliko je življenje vredno in kako se določa vrednost življenja.

Nemoč otrok

Sem se uvrščajo komentarji, ki govorijo o vlogi otrok in njihovih pravicah, nemoči otrok v rokah staršev ali skrbnikov, pomanjkanju nadzora nad svojim življenjem.

Vladni nadzor

V tej kategoriji so komentarji, ki so opozarjali na moč vlade nad odločitvami posameznikov in njihova kontrola nad osebnimi aspekti življenj posameznikov, prav tako pa omembe vladnih nadzornih organov, policije, itd.

Propaganda

V to kategorijo so umeščeni komentarji, ki omenjajo propagando, njeno delovanje in posledice.

Romanca

Sem so umeščeni komentarji, ki so se osredotočali na romantični aspekt knjige.

Aktivizem

Tukaj so vključeni komentarji, ki so omenjali aktivizem kot orodje za doseganje sprememb, upor ali sorodne načine spodbujanja sistemskih sprememb.

Terorizem

Sem so umeščeni komentarji, ki so omenjali terorizem in teroristične skupine ter delovanje tovrstnih skupin.

Strah pred najstniki

Sem so uvrščeni komentarji, ki so opozarjali na prisoten strah pred najstniki, njihovim obnašanjem in nepredvidljivostjo, ali bazira na realnosti ali predsodkih, itd.

Medicinsko eksperimentiranje na ljudeh

Sem je uvrščenih nekaj komentarjev, ki so omenjali zlorabo medicinskih postopkov za eksperimentiranje na ljudeh.

8.6 Splošni vtisi

Najpogosteje omenjena tema iz knjige, ki jih v svojih kritikah omenjajo bralci, je splav (25 komentatorjev), ki mu sledi starševstvo (20) in donacija ter prodaja organov (19). Polovica komentatorjev je v svojih kritikah vlekla vzporednice z realnim svetom. Večkrat omenjena tema je religija (10) (vendar precej na splošno), vrednost življenja, nemoč otrok in vladni nadzor – vsako od teh omenja po 7 komentatorjev.

Tabela 8.1: Število omemb posameznih tem

Teme	Število omemb
------	---------------

Splav	25
Vzporednice z realnim svetom	25
Starševstvo	20
Donacija/prodaja organov	19
Religija	10
Vrednost življenja	7
Nemoč otrok	7
Vladni nadzor	7
Propaganda	4
Romanca	4
Aktivizem	3
Strah pred najstniki	3
Transplantacije za kozmetične postopke	3
Terorizem	3
Eksperimentiranje na ljudeh	2

Dokaj izrazita lastnost knjige je, da je napisana na način, ki ne izpostavlja jasno, kako in kaj naj bi si bralec mislil o prebranem ali o izpostavljenih temah. Glede na raznolikost kritik vsak bralec najde teme in vprašanja, ki so njemu najbolj blizu ali najbolj očitna, kar so izpostavili tudi komentatorji. To je ena izmed lastnosti distopij – njihov namen ni pridiganje, temveč opozarjanje in postavljanje vprašanj, da bi bralce spodbudila k akciji. Iz spodnjih dveh izsekov je jasno, da so to lastnost identificirali in cenili tudi bralci.

»Vprašanja niso nikoli neposredno odgovorjena v Unwind in to je tisto, kar naredi to knjigo tako legendarno. Nikoli ne pridiga, samo uči. Informira, toda ne vsiljuje mnenj. Postavlja vprašanja, na katera mora odgovoriti bralec in ne avtor. Je izzivalno branje, toda tudi nagrajujoče.« (Kiki)

»Knjiga mi ni povedala, ali je splav umor ali ne. Vprašala me je, od kdaj jaz mislim, da ima nerojen otrok pravico do življenja?« (Erika)

Nekateri komentatorji so izpostavljali več tem, ki so obravnavane v knjigi, medtem ko so se drugi v svojih kritikah osredotočali na eno ali dve glavni temi. V slednjem primeru je to običajno bila debata o splavu ali starševstvu ter darovanju organov, ki so na splošno prevladovali med komentatorji. Spet drugi, sploh tisti, ki so pisali daljše kritike, so v svoji kritiki omenjali celo serijo vprašanj ali tem, ki so za njih najbolj izstopale.

»Unwind ni za tiste šibkega srca. Postavlja vprašanja, ki zadenejo blizu doma. Kakšna je vrednost življenja? Ali naša družba nepošteno sodi mladino? Ali prehitro obupamo nad problematičnimi otroki? Kako se lahko razglasimo 'za življenje' in potem podpiramo ubijanje odraslih ljudi (kar je ekstremno relevantno vprašanje)? Ali je maščevanje upravičeno? Lahko upravičimo krute postopke za dosego končnega dobrega? Kako daleč bi šli, da bi ohranili svoje življenje?« (Kiki)

Kiki tako npr. omeni precej vprašanj, ki jih zaznala v knjigi, med drugim tudi tista, ki so bila med ostalimi bolj poredko omenjena (predsodki do mladih, maščevanje, preživetje). Njen komentar zajame kompleksnost predstavljene situacije in poudarja, da bo knjiga za marsikoga neprijetna, saj postavlja nekatera težka vprašanja. Pravi, da vprašanja zadenejo blizu doma, se pravi gre za teme, ki so sodobnim mladim blizu. Večina njenih vprašanj se nanaša na dojetanje mladih v družbi in z uporabo besed nakazuje, da naša družba z mladostniki ne ravna vedno pošteno. Že s postavljanjem tovrstnih vprašanj se pokaže, da mladi bralci niso nezainteresirani za dogajanje v družbi. Kiki je bolj osredotočena na dogajanje bolj družbene narave in teme, ki so ji verjetno bližje v njenem okolju. Annalisa pa po drugi strani izpostavlja precej bolj politične aspekte knjige:

»Shusterman predstavi pomembna vprašanja glede splava, darovanja organov, raziskave matičnih celic, uničujočo moč propagande, apatičnost neinformiranih odločitev, posledice, starševski nadzor in religiozni fanatizem. Ampak nam ne tlači odgovorov v grlo. Mislim, da nam Shusterman kaže, da družba ne bi nikoli smela dovoliti, da je njen moralni kompas vlada, ampak morajo posamezniki sprejemati svoje informirane, etične odločitve.« (Annalisa)

Annalisa tako našteje vprašanja, ki so bila zanjo najbolj izpostavljena, a gre za povsem drug set vprašanj, s čimer prikaže raznolikost interpretacij in vtisov, ki jih bralci odnesejo od knjige. Z opisom moči propagande kot uničujoče je razvidno negativno mnenje komentatorke o propagandi in škodi, ki jo lahko naredi – običajno vzpostavitev družbenega reda, ki pod normalnimi pogoji za njene člane ne bi bil sprejemljiv. Prav tako izpostavlja problem neinformiranih odločitev; distopije (kot tudi aktivisti v sodobni družbi) namreč pogosto izpostavljajo pomembnost polnih informacij za opolnomočenje posameznikov, na podlagi česar lahko potem skušajo doseči družbene spremembe. Vlada ne more in ne sme določati, kaj je moralno in etično, saj gre za umetno institucijo, ki ima povsem svoje interese.

Kot razlog za slabšo oceno knjige komentatorji najpogosteje omenjajo nejevero v svet, ki je vzpostavljen v knjigi in pomanjkanje kakršnekoli podlage v realnosti, saj ne vidijo, kako bi bilo lahko kaj takšnega možno v realnem svetu. Ti bralci so tako knjigo v splošnem označili kot slabo, saj naj bi tovrstna knjiga morala bralca potegniti v svet, vendar pa s takšno absurdno družbeno ureditvijo ta knjiga tega ni bila sposobna.

»Preprosto mi to sploh ni bilo všeč. Če ne bi bilo neverjetnosti vsega skupaj, bi morda dobila višjo oceno.« (Giselle)

Po drugi strani pa je večina bralcev, ki so knjigi dali visoko oceno, izpostavljajo prav dejstvo, da si lahko predstavljajo svet, kjer se takšne stvari dogajajo, ali celo, da vidijo podobne situacije v svojem svetu. Ključni element distopije je namreč svet, ki zrcali problematike sodobne družbe, ki jih bralec prepozna in jih obravnava kot grozljive, ampak možne scenarije, ki se lahko zgodijo. Naloga takšne distopije je bralcu predstaviti potrebo po akciji, preden se opisani črni scenarij uresniči.

»Lahko si predstavljam, da se vse to dogaja – postopek, pohlep, groza vsega tega, vse. Čuti se resnično. Ima smisel. Je grozljivo, ampak ne morem odvrniti oči.« (Ariana, 20. marec 2015)

»Verjamem, da se nekatere stvari, ki so se zgodile v knjigi, lahko v resnici zgodijo ob danih primernih pogojih in času. Neil Shusterman je vzel članke iz časopisov in spletnih strani danes in jih zasukal v to, kar bi lahko postali.« (Robin)

Ena od značilnosti mladinskih distopij je tudi mladi protagonist, s katerim se mladi bralci lažje identificirajo. To omogoča bralcem, da se lažje poglobijo v svet in skupaj s protagonistom rastejo, se učijo in si ustvarjajo mnenja. To lastnost je izpostavila tudi ena izmed bralk v svojem komentarju:

»Liki so tisti, ki so me v resnici potegnili v zgodbo – zelo sta mi bila všeč Connor in Risa, ker sem lahko videla dele sebe v njiju. Vsi smo dali skozi uporniško fazo.« (Ashley)

Liki v knjigah so tisti, s katerim bralec najprej vzpostavi stik, in njihova naloga je, da bralca peljejo skozi distopijski svet in mu pomagajo razpoznavati izpostavljene teme. Bolj kot se bralec z likom identificira, lažje bo avtor sporočilo knjige predal naprej. Ashley poudarja svojo identifikacijo z liki in pravi, da ji je prav to omogočilo poglobitev v zgodbo.

8.7 Splav

Polovica komentatorjev v svoji kritiki naslavlja problematiko splava, ki je bila zelo izrazita tema v knjigi. Nekateri samo omenjajo ali problematizirajo tematiko kot del knjige, nekateri opozarjajo na pomembnost debate v realnosti, drugi nekoliko podrobneje razmišljajo o izpostavljenih vidikih splava v knjigi. Na izbranem vzorcu ni zaznati jasne opredelitve za ali proti, se pa izraža avtorjeva nepripravljenost izbrati stališča, ki je pri bralcih izzvala razmisleke o argumentih obeh strani. Bralci so kot pozitivno lastnost knjige omenjali dejstvo, da izrazito ne zavzema nobenega stališča, ampak bralcem predstavlja argumente obeh stališč in postavlja vprašanja, ki od bralca zahteva, da si sam oblikuje ali prilagodi mnenje. Večina komentatorjev ima neko predhodno znanje o problematiki, saj se ne spuščajo v raziskovanje samih argumentov, ampak na podlagi predhodnega znanja komentirajo situacijo, predstavljeno v knjigi.

»Kot prvo, stran, ki zagovarja izbiro, se ne bo strinjala z žrtvovanjem ženskega telesa skozi nosečnost in vzgojo otroka 13 let, preden ga lahko odpravi. In stran, ki zagovarja življenje, se ne bo strinjala s terminacijo otroka, ki je bolj razvit kot zarodek. Ne verjamem, da bi kdorkoli sprejel takšno rešitev.« (Annalisa).

Bralka v tem komentarju izraža dvom v rešitev, ki je predstavljena v svetu. Razvidno je, da ima predhodno znanje o glavnih argumentih debate in da se ji zdi predstavljena rešitev nerealna glede na osnovna načela obeh strani. Sama ne izrazi strinjanja z eno ali drugo stranjo, čeprav njena izbira besed za nosečnost kot žrtvovanje ženskega telesa nakazuje na to, da je nagnjena k strani za izbiro. Prav tako je jasno, da svoje mnenje vleče iz realnega sveta in poznavanja argumentov debate, saj glede na svoje znanje o argumentih obeh strani ne verjame v sprejem takšne rešitve v realnosti.

»Unwind je briljantno fikcijsko delo z bolečo resnico na vseh svojih straneh. To so resnične grozote nasilja aktivistov proti splavu, zapuščenih otrok in donatorjev organov.« (Erika)

V nadaljevanju Erika vključi povezave do člankov, ki govorijo o nasilju nad zagovorniki izbire, s čimer potrjuje možnost eskalacije nasilja med skupinama, ki je končno pripeljala do vojne v knjigi. Z referencami na resnične članke in dogodke daje dogodkom v knjigi realno podlago. Dodaja tudi povezave do člankov o mamah, ki svoje novorojenčke puščajo na pragih ali bolnišnicah, ker ne morejo skrbeti zanje, člankov o raziskavah matičnih celic in o spornih načinih, kako so prišli do tkiv zarodkov ali novorojenčkov za potrebe raziskav. S tem opozarja na trenutno situacijo v svetu in spodbuja bralce njene kritike, da se o teh problemih izobrazijo. Posredno s tem poudarja pomembnost informiranja in kritičnega razmišljanja o družbenih temah. Z neposredno povezavo knjige in realnih dogodkov potrjujejo teorijo, da branje distopij lahko spodbudi bralce k nadaljnjemu razmišljanju, izobraževanju in vpletenosti v aktualne družbene dogodke.

Maja izpostavlja vpliv pravil in verovanj na naše vsakdanje življenje, kar predstavlja kot omejitvev. Pogosto namreč določene stvari prevzamejo vlogo nekega rituala ali ustaljene družbene prakse, čeprav nihče več ne ve, čemu se te družbene prakse vzdržujejo. Včasih je potrebno stopiti izven okvirjev prevladujoče mentalitete in si situacijo ogledati z nekoliko distance, da lahko pošteno ocenimo smiselnost določenih družbenih praks ali verovanj. Distopijska literatura omogoča prav to distanco, saj skozi fikcijsko okolje ponuja drugačno perspektivo na to, kam smo kot družba namenjeni.

»Preveč smo pod vplivom lastnih pravil in verovanj. Omejeni smo z lastno mentaliteto.« (Maja)

Maggie izpostavlja vlogo močnih čustev pri tovrstnih debatah, ki pogosto ljudem preprečujejo racionalni razmislek ali pripravljenost na kompromise. Tehnologija v distopijah pogosto prevzame tako močno vlogo v distopijski družbi, da se družba oddalji od moralnih in etičnih načel ter skozi pretirano naslanjanje na tehnologijo postane precej klinična in odtujena od človečnosti. Toda debata o splavu je nabita s čustvi in redko se uporabljajo racionalni, na znanost opreti argumenti. Primerjava komentatorkinega mnenja o vpletenih čustvih s predstavljeno situacijo v knjigi še bolj izpostavi dejstvo, kako daleč lahko oblikovanje družbe

na podlagi tehnologije in znanosti pripelje. Po drugi strani pa opozarja, da je glede na tako močna vpletena čustva in nezmožnost racionalnega razmišljanja pri taki temi povsem možno, da pride do ekstremnih situacij, kot je bil npr. izbruh vojne in posledična družbena ureditev v knjigi.

»Če obstaja ena problematika, ki lahko spremeni na videz normalne, racionalne ljudi v norce, je to splav. Splav v primeru posilstva? Ne, ker legitimno posilstvo ne vodi v nosečnost. Norost. Razprava o splavu je kot strmenje v sonce. Nikoli se ne konča dobro. Kakorkoli, ta distopijska prihodnost, ki jo je ustvaril Neal Shusterman, predstavlja popoln filter za razpravo o splavu in tudi drugih temah.« (Maggie)

Maggie je tudi ena redkih, ki izpostavlja uporabo knjige kot orodja, ki se lahko uporablja kot katalizator razprave in omogoča nekoliko varnejše okolje za razpravo o zelo občutljivi temi. Tovrstno uporabo mladinskih distopijskih knjig priporočajo tudi nekateri pedagogi, prav zato, ker omogoča pogovor in predstavitev različnih argumentov skozi fiksijsko okolje in tako olajša potek debate.

V splošnem so odzivi bralcev dokaj raznoliki. Ker je knjiga sama napisana na način, da izpostavlja več vidikov problematike splava, so odzivi bralcev različni glede na to, kateri vidik je za posameznika bolj izstopal. V samih kritikah ni bilo zaznati izrazito negativnih ali ekstremnih pogledov iz katerekoli strani debate in izraženi pogledi na temo so artikulirani in jasno izraženi. Pogosto se namreč pri takih občutljivih temah začnejo pojavljati zelo ekstremni ali neprimerni komentarji, vendar tega ni bilo opaziti niti v komentarjih pod kritiko, četudi je komentator svoje stališče jasno izpostavil in se kdo z njim ni strinjal.

8.8 Starševstvo

Pogosto izpostavljena tema med komentatorji je bilo starševstvo, predvsem iz vidika odgovornosti in ljubezni staršev do svojih otrok. Večina komentatorjev je namreč zavzela stališče, da se jim zdi težko verjetno, da bi lastni starši svoje otroke poslali na postopek, ki jim konča življenje.

*»Sama nimam otrok, ampak ali naj **ne** bi imeli radi teh malih pokovcev? Otroci so lahko frustrirajoči in izčrpljujoči, toda globoko v notranjosti obstaja primarna skrb za preživetje in dobrobit lastnih potomcev. In tudi če ta instinkt manjka, nisi do takrat, ko postanejo najstniki, že investiral preveč časa in denarja, da bi vse vrgel stran?«*
(Cassy)

Cassy priznava, da so otroci lahko naporni, toda ljudje naj bi imeli prirojen instinkt, da za svoje potomce skrbimo. Je ena izmed komentatork, ki je dala knjigi zelo nizko oceno zaradi tega, ker ni mogla verjeti v vzpostavljen svet. Njen vidik na starševstvo zajema po svoje čisto biološko komponento, ki temelji na instinktu preživetja vrste. Poleg tega izpostavlja neke vrste ekonomski vidik starševstva; tudi če starši nimajo tega instinkta, so do leta, ko je postopek mogoč, vložili že preveč, da bi preprosto vse vrgli stran. To je precej posplošen pogled na starševstvo, saj je pri tem pomembnih še veliko več faktorjev. V knjigi so namreč predstavljene precej različne situacije staršev, ki niso bili sposobni ali zmožni poskrbeti za svoje otroke, poleg tega pa pozablja na dejstvo, da so starši v tem svetu v večini primerih prepričani, da delajo najboljše za svojega otroka in družbo. Tako ne gre vedno za pomanjkanje osnovnega instinkta za skrb za svojega potomca, ampak v opisani družbeni ureditvi za povsem drugačno razumevanje vloge starša in dožemanja, kaj je najboljše za njihove otroke. Prav tako se v svojem komentarju osredotoča samo na starše, ki pa v tej situaciji niso edini odgovorni.

»Kaj? Kakšna družba bi se kadarkoli strinjala s tem namesto splavov? Ali še slabše, kakšna mati bi ubila...ups, mislim poslala v postopek svojega otroka, ker nima dovolj dobrih ocen? Tukaj se ne gre samo za krutost, gre se zame kot mamu in mojo vedenje, da me nič, kar otrok naredi, ne bi pripravilo do tega, da bi ga dala ubiti, četudi bi mislila, da bo živel naprej v razdeljenem stanju.« (Giselle)

Giselle zastopa podobno stališče – da je sistemsko ubijanje nezaželenih mladostnikov v realni družbi nemogoče, ker naj bi starši svoje otroke imeli radi ne glede na vse. Takšno prepričanje je glede na situacije v realnosti morda nekoliko naivno, vendar povsem legitimno iz njenih izkušenj. Izpostavlja pa pomen družbe v takšnih situacijah – ne gre samo za to, kaj bi določen posameznik naredil v neki situaciji, ampak kako lahko družba to dovoli. S tem implicira tudi na problem sprejemljivih družbenih praks, vendar zanemari moč družbenih norm in pritisk konformnosti. V družbi s strogo ureditvijo in učinkovito propagando je namreč pogosto

nevarno odstopati od normale. Čeprav so primeri v knjigi pogosto povezani s sebičnostjo staršev ali skrbnikov, pa obstajajo primeri, kjer je mladostnik postal preveč problematičen in devianten glede na družbeno normo, zaradi česar so se starši pod pritiskom družbe in svojega okolja odločili za postopek. S pomočjo močne propagande in ideologije se lahko v družbi vzpostavijo včasih še tako neverjetne norme in vrednote, kot izpostavlja Maja.

»Na začetku iskreno nisem kupila zgodbe. Nisem mogla razumeti staršev, ki bi se znebili svojih otrok in nato proslavljali s križarjenjem. Lahko bi vedela. Naši sistem verovanj, moral, kulturne konvencije, zakoni ... niso se samo pojavili iz nič. So tako globoko vsajeni v našo družbo, da v večino nikoli ne dvomimo. Ljudje, mi smo ovce!«
(Maja)

Maja opozarja prav na dejstvo, da če se določen sistem verovanj ali konvencij dovolj dolgo propagira in spodbuja v družbi, s časom postanejo ta vedenja nekaj vsakdanjega. Tudi ona izhaja iz prvotne nejevere, toda ponovno skozi primerjavo z realnim svetom in načinom, kako se pri nas oblikujejo družbene vrednote in kulturne prakse, pride do zaključka, da je praktično vse mogoče.

Jessica tako izpostavlja prav zgodovinske dogodke naše družbe, da utemelji realnost takšnega odnosa staršev do svojih otrok, kot je predstavljen v knjigi. Prav tako je izhajala iz nejevere v možnost obstoja takšne družbe. Šele po razmisleku in primerjavi dogajanja v aktualni družbi je prišla do zaključka, da obstaja možnost, da bi se tudi naša družba lahko razvila v takšno stanje, kjer bi kaj podobnega postala stalna praksa. Z izbiro besed v prvem stavku še nekako dopušča, da so starši lahko kruti do svojih otrok, čeprav je zanjo še hujše dejstvo, da lahko obstaja družba, ki bi takšno vedenje mirno sprejemala.

»Nisem si mogla predstavljati staršev, ki bi dali svoje otroke razstaviti zaradi slabega vedenja oziroma bolje rečeno, nisem si mogla predstavljati družbe, ki ta grozljiv postopek sprejema kot nekaj normalnega. Potem sem začela razmišljati in upoštevati našo zgodovino in kaj so ljudje že pustili, da se je zgodilo, kot tudi grozljive stvari, ki se dogajajo danes in kako svet samo stoji in gleda. Morala sem se vprašati, ali res verjamem, da takšna stvar, kot je uporaba nezaželenih in problematičnih otrok kot darovalcev organov, res ne bi mogla zgoditi? Samo pogledajte otroške sužnje, ki delajo na afriških plantažah kave ali kaj se je zgodilo v času tretjega rajha. Glede na ta

dejstva, ali res ne bi pripisala človeštvu, da bi naredilo nekaj tako groznega?»
(Jessica)

Iz njenega komentarja predvsem izstopa problem pasivnosti družbe, ki samo gleda, kako se slabe stvari dogajajo. Funkcija distopij je pogosto prav v aktivaciji družbe in z izpostavljanjem grozljivosti, ki so podobne tem v realnem svetu skuša spodbuditi člane družbe k spremembam. Vendar se tudi Jessica sama postavlja v vlogo opazovalca in skuša ustvariti distanco. Recimo najprej omeni »našo zgodovino«, toda potem nadaljuje v tretji osebi; »ljudje so pustili«, »svet samo stoji in gleda« in ne »smo dopustili« ali »stojimo in gledamo.«

Večina komentatorjev je začela s prvotnim vtisom, da je nemogoče, da bi sistem iz knjige lahko obstajal v realni družbi. Nekateri pri tem vidiku vztrajajo, predvsem iz razloga starševske ljubezni in odgovornosti, toda kar precej komentatorjev je po primerjavi dogodkov iz resničnega sveta spremenilo prvotno nejevero v realizacijo, da se v naši družbi lahko in so se razvile podobno krute prakse. Zanimivo je, da nisem zasledila komentarja, ki bi omenjal pravico starša, da se odloči za otroka glede na svoja prepričanja, in konkretno situacijo ter problematičnost tega, da ima vlada tako močan vpliv in nadzor nad tem aspektom starševstva.

8.9 Donacija in prodaja organov

Donacija in prodaja organov se je pogosto pojavljala v komentarjih in je očitno tema, ki je pri komentatorjih izzvala precej različna mnenja oz. so na problematiko gledali iz zelo različnih vidikov. Nekateri se ukvarjajo predvsem z etiko ali medicino presaditve organov, drugi z zlorabo in prodajo organov, nekateri opozarjajo na namen uporabe organov (medicinska ali kozmetična) itd. Tudi v sodobnem svetu je dokaj kontroverzna tema, pogosto zaradi črnega trga preprodaje človeških organov.

»Osnovna premisa za Unwind ni tako neverjetna, kot bi si želeli, da je. Je prisilna donacija organov res tako daleč od tega, kar se dogaja danes?« (Dan)

Dan postavi močno navezavo na realni svet, kjer se prisilna donacija ali kraja organov dogaja – in če so v knjigi posamezniki prepričani v višje dobro postopka, komentator izpostavlja, da

je realnost pri nas podobna, tudi če si tega ne želimo priznati. Torej nimamo pametnega razloga, da to dopuščamo. V novicah se namreč pojavljajo primeri ugrabitve in kraje organov, preprodaja na črnem trgu, pa tudi prostovoljna prodaja organov, ki je pogosto posledica težke finančne situacije. Vsi ti primeri se lahko obravnavajo kot prisilno darovanje organov.

»Premisa zame ne deluje, ker je v nasprotju z medicinsko znanostjo, ki obstaja danes v ameriški družbi – da, tudi s svojim polomljenim zdravstvenim sistemom in vprašljivimi zavarovalnicami. Če premisa knjige Unwind ni realna v naslednjih petih letih, me bo težko prepričati, da je to realnost neke oddaljene prihodnosti.« (Kate)

Komentatorka se osredotoča predvsem na znanstveni oz. medicinski aspekt presajanja organov. Ker današnja znanost (še) ne omogoča presaditve vseh organov in še ni jasno, ali je to sploh možno, bralka popolnoma zavrača kakršnokoli navezavo na realnost. Vendar pa ima ta tehnološka prihodnost korenine v sodobni znanosti in avtor je idejo dobil od znanstvenika, ki je komentiral verjetnost presaditve vseh organov in jo dopustil kot možnost. S primerjavo z ameriškim zdravstvenim sistemom skuša najti neko povezavo z realno situacijo, a glede na informacije, ki jih ima, tega ne najde.

»Če bi več ljudi bilo darovalcev organov, se postopek v knjigi ne bi nikoli zgodil... toda ljudje radi obdržijo, kar je njihovega, še potem ko so mrtvi.« (Jessica)

Razlog za uvedbo postopka v knjigi komentatorka vidi v pomanjkanju organov in je mnenja, da če bi ljudje prostovoljno darovali organe, do tega ne bi prišlo. Sicer je postopek predstavljen kot rešitev za drugo težavo, je pa ta aspekt prav tako zelo pomemben in je igral vlogo pri oblikovanju rešitve kot dodatna prednost postopka. Izpostavlja sebičnost ljudi, ki zelo neradi delijo, kar obravnavajo za svoje, tudi če na račun tega trpi celotna družba. S tem podaja komentar na realno družbo, ki deluje precej sebično in njeni člani pogosto delujejo predvsem v lastnem interesu.

»Sprejet je zakon, ki omogoča staršem (ali vladi) da se 99,44% organov otroka med 13. in 18. letom presadi v najbolj potrebne prejemnike (ali tiste, ki največ plačajo).« (Kelly)

Kelly izpostavlja finančni aspekt presajanja organov, predvsem dejstvo, da si lahko tisti z denarjem izbirajo in plačujejo organe. Podobno prodajo organov poudarja tudi Chelsea, ki na sarkastičen način izpostavlja absurdnost situacije in dejstvo, da gre v bistvu za sistematizirano prodajo organov:

»Nekomu odpovedujejo pljuča? Odlično!!! Danes smo nekomu odstranili popolnoma zdrava pljuča. PRODANO najvišjemu ustreznemu ponudniku!« (Chelsea)

Obe izpostavljata skorumpirano naravo družbe in moč denarja, ki bogatim omogoča raznovrstne prednosti, kot se dogaja tudi v naši družbi. Prepad med bogatimi in revnimi je izjemno globok in na račun bogatih so revnejši sloji pogosto deležni slabših pogojev, med drugim slabše zdravstvene oskrbe. Na zdravje ljudi se naj ne bi postavljala cena, toda realnost je nekoliko drugačna. Chelsea namiguje tudi na kapitalistično naravo družbe; ponudbo in povpraševanje, in Kelly izpostavlja, da niso vedno tisti najbolj potrebni deležni ustrezne oskrbe, temveč tisti, ki imajo dovolj denarja.

»Lahko, da bo knjiga opomnila ljudi, da naj darujejo organe, ko bodo mrtvi.« (Haleema).

Haleema izpostavlja potencial knjige, da spodbudi ljudi h konkretni akciji, v tem primeru, da se vpišejo kot darovalci organov. Tovrstni komentarji kažejo, da knjige imajo potencial spodbujanja posameznikov h konkretnim dejanjem glede na sporočilo, ki ga razberejo iz knjige.

»Zgodila se je medicinska revolucija. Namesto da bi zdravniki raziskovali nova zdravila za bolezni in genetska stanja, preprosto uporabijo zdrave organe, pridobljene od najstniških darovalcev.« (Vanessa).

Vanessa opozarja na nevarnosti takšne logike v znanosti, saj na tak način medicina ne napreduje. Namesto iskanja rešitev ter odpravljanje bolezni se obolele dele samo nadomesti z zdravimi, kar problema ne odpravi, po drugi strani pa zahteva konstantno dobavo novih organov. Takšna logika hitro zavre družbeni napredek in obenem kaže na nevarnosti prevelikega zanašanja ne tehnologijo.

»Ti organi za presaditev se uporabljajo tudi v kozmetične namene, kot npr. ko vojak govori o svoji puncu, ki si je dala presaditi nove oči, ker se je naveličala svoje barve oči.« (Vanessa).

Komentatorka izpostavlja uporabo oz. zlorabo organov za kozmetične namene, ki na tem primeru iz knjige deluje precej banalno. Kaže na dožemanje presaditev organov kot nekaj popolnoma vsakdanjega in normalnega, še posebej za tiste, ki imajo dovolj denarja, da si lahko privoščijo kozmetične presaditve organov. Prav tako nam s tem kaže, kako daleč nas lahko ustaljene družbene prakse pripeljejo, če jih ne izzivamo in postavljamo pod vprašaj. Presaditev organov je precej velik in stresen poseg v telo posameznika in dožemanje tega kot nekaj popolnoma vsakdanjega je problematično. Razvrednoti se človeško telo, ki se obravnava kot skupek organov na voljo za izboljšavo nekoga drugega, razvrednoti pa se tudi postopek, ki je v osnovi izhod v skrajni potrebi, da se komu reši življenje.

8.10 Vrednost življenja

»Kako dragoceno je človeško življenje? Kdaj postane dragoceno? Kakšne omejitve lahko država postavi na pravico do življenja, še posebej na nerojene? Kontroverznost, ki obkroža ta vprašanja, je dnevna debata v trenutni družbi (mislim predvsem na ZDA, kjer se zgodba odvija).« (Jim).

Nekaj komentatorjev je izpostavilo vprašanja glede vrednosti življenja, ki jih postavlja knjiga. Nekateri, kot npr. Jim, samo izpostavljajo najbolj očitna vprašanja in se ne razpišejo podrobneje, vendar pa ravno skozi ta vprašanja izpostavljajo teme, ki so jih najbolj začutili. Jim še doda, da to niso vprašanja, ki so relevantna znotraj knjige, temveč vprašanja, ki so dnevno na agendi v resničnem svetu. Ponovno se skozi takšne komentarje kaže, da mladi so angažirani, spremljajo dogajanje v družbi in o njem razmišljajo, morda res v nekih drugih krogih in preko drugih kanalov, toda so vpleteni v družbeno dogajanje.

»Liki imajo svoje napake – nekateri več kot drugi – toda na koncu ni bilo nikogar, ki bi si zaslužil, da se z njim ravna, kot da ni nič več kot človeški rezervni deli za tiste, ki si jih lahko privoščijo.« (Janina).

Janina izpostavlja vrednost človeškega življenja preko njegove uporabnosti kot rezervnih delov. Kljub napakam si namreč vsak človek zasluži, da se z njim ravna kot s celovitim človeškim bitjem in se njegova vrednost ne ocenjuje samo na njegovo uporabnost. Z izjavo, da se jih obravnava kot rezervne dele za tiste, ki si jih lahko privoščijo, nakazuje na naravo sistema, ki omogoča bogatim, da kupujejo človeške dele kot na tržnici. S tem implicira na razredno delitev in moč denarja – nižji sloji bodo bolj verjetno končali kot rezervni deli, medtem ko bogatejši zlorabljujejo sistem za svoje potrebe brez obzira na žrtve.

8.11 Ostale teme

V tem delu sem želela izpostaviti še nekaj izsekov komentarjev, ki izražajo pomembne vidike knjige, četudi niso pogosto zastopani.

Nekaj komentatorjev je družbeni sistem in vladni nadzor v knjigi primerjala z nacističnim režimom, kar jasno kaže, da obravnavajo vzpostavljeni sistem kot negativen in po drugi strani zelo primerljiv z našo zgodovino, kljub temu da je postavljen v prihodnost.

»Policijska enota za mladostnike in zdravniki so bili v vsakem centimetru kot Gestapo, ki je lovil Žide med holokavstom.« (Terence).

»Slej ko prej so bili pripeljani v skrivališče v puščavi Arizone – letalsko pokopališče, ki ga vodi nekdanji admiral ameriške mornarice, od koder se borijo proti vladi in njenemu nacizmu podobnemu programu.« (Newengland).

»Vsakič, ko pomislim, da družba ne bi mogla iti tako daleč, se spomnim na nacistično Nemčijo in vem, da je že šla.« (Annalisa).

Takšni komentarji izpostavljajo pomen spomina in upoštevanje skupne zgodovine pri oblikovanju družbe.

Obstajajo tudi komentatorji, ki so kot glavno točko izpostavljali nemoč otrok in problematizirali dejstvo, da imajo do 18. leta nad njimi nadzor starši, ki lahko odločajo o njihovem življenju. Kot rečeno, je ta tema zelo blizu mladim bralcem, saj so v teh letih vedno

v podrejenem položaju, kjer imajo občutek nemoči. Ta aspekt knjige je bralcem ponujal še dodatno polje identifikacije, ki ima pomembno vlogo pri razbiranju sporočil knjige.

»Mislim, da bi najstnikom ta knjiga bila zelo všeč, ker se ukvarja z nemočjo osebe pod 18. letom. Starši, ne glede na svoje lastne napake, lahko izbirajo usodo otroka. Nekateri zapečatijo njihovo usodo s tem, da jih vzgajajo v sistem verovanj, ki od njih zahteva žrtve.« (Maggie).

»Celotna knjiga govori o nemoči otrok v rokah tistih, ki naj bi bili za njih odgovorni.« (Kat).

Veliko je tem, ki so jih bralci izpostavljali in vsakemu so posebej izstopali drugi vidiki zgodbe in druga sporočila. To izvira iz različnih izkušenj posameznikov, kulture, iz katere prihajajo, in okolja, v katerem odraščajo. Vsi komentarji so dobro artikulirani in jasno ter neposredno opisujejo mnenje bralca. Tudi v komentarjih pod kritiko so komentatorji vljudni, ne vsiljujejo svojim mnenj, ne provocirajo ali začenjajo preprirov, kar je za družabna omrežja dokaj netipično. *Goodreads* je spletna skupnost za redne bralce, za katere lahko predvidevamo, da so nekoliko bolj izobraženi, razgledani in navajeni svoja mnenja utemeljevati z argumenti in po drugi strani spoštovati mnenja drugih.

Velika večina analiziranih kritik je prepoznavala teme kot sorodne situaciji v sodobni družbi in izražala skrb nad tem, kam smo kot družba namenjeni kot tudi nad trenutnimi okoliščinami. Iz tega je razviden interes mladih za aktualno dogajanje, saj brez predhodnega znanja o določenih družbenih problemih, s katerimi se trenutno soočamo, teh tem ne bi tako jasno prepoznavali. Zanimivo je dejstvo, da so večinoma prepoznavali in izpostavljali družbene in kulturne aspekte in ne toliko političnih, ki so v knjigi prav tako močno zastopani. Delno se to lahko razloži s tem, da se ljudje hitreje in močneje navežejo na okoliščine, ki so bolj vidne, so jim čustveno bližje in jih pogosteje doživljajo v svojem okolju. Vladni nadzor, propaganda in aktivizem so med komentatorji bolj poredko omenjene teme, drži pa tudi, da so nekoliko bolj subtilno predstavljene in tudi v resničnem življenju delujejo precej bolj subtilno, zaradi česar jih je morda težje prepoznati in povezati aspekte iz knjige s tovrstnimi aspekti naše družbe.

9 Sklep

Mladinska distopija je pogosto razumljena kot manjvredni literarni žanr, ker naj ne bi ponujala veliko vsebine, poleg tega naj bi za priljubljenost žanra bilo odgovorno predvsem dobro trženje in preferenčna obravnava založnikov. Z analizo tradicije distopije in primerjavo z značilnostmi mladinskih distopij lahko to trditev zavrnem, saj je iz ugotovitev razvidno, da je distopija vse prej kot prazna literatura. Tako resni raziskovalci klasičnih distopijskih del kot analiza izbrane knjige namreč potrjujejo prisotnost zelo pomembnih družbeno političnih tem ter močno prisotnost družbeno-politične kritike v tovrstnih delih. Razlogi za popularnost žanra v zadnjih letih so različni, toda zagotovo več kot samo dobro trženje. Aktualni dogodki po svetu pri prebivalcih zbujaajo skrb in nemir, kar se med ostalim izraža tudi v konzumaciji popularne kulture, v tem primeru literature. Popularna kultura je skozi zgodovino vedno izražala tudi aktualno družbeno stanje – preko prevladujočih tem, načinom predstavitve določenih problematik, itd. Nič drugače ni s popularno mladinsko literaturo, ki je v zadnjih letih postala bolj politično in kritično obarvana. Mladinska distopija ima nekoliko slabši ugled znotraj literarnega opusa tudi zaradi tega, ker gre za mladinsko literaturo, namenjeno mlajšim bralcem. To pa, kot je razvidno iz analizirane knjige *Unwind*, ne pomeni, da se tovrstna literatura ne ukvarja z resnimi temami.

Mlade se velikokrat jemlje kot apolitične in nezainteresirane za aktualno družbeno-politično dogajanje, vendar se je to izkazalo za nepravilno. Ugotovitve iz analize glavnih značilnosti ciljne skupine mladinske distopijske literature, torej najstnikov, namreč kažejo, da težava ni v tem, da niso zainteresirani, temveč svoje informacije in ideje o svetu pridobivajo na nekoliko drugačne načine in se tudi angažirajo drugače. Splet in novi mediji, ki so omogočili nov in drugačen način komunikacije, so drastično spremenili navade mladih. Dostop do informacij je relativno enostaven in na dosegu roke. Preko spleta imajo na dosegu sovrstnike iz celega sveta, s katerimi lahko primerjajo svoje izkušnje in poglede na svet. Niso odvisni od tradicionalnih medijev, izobraževalnih institucij ali družine za pridobivanje informacij. Ker imajo na izbiro takšno paleto izobraževalnih virov, mladi iščejo sebi najbolj primerne. Med te za določene spada tudi branje mladinskih distopij, ki jim nudijo vpogled v sodobno družbo skozi fikcijsko okolje, kjer skozi oči glavnega protagonista doživljajo potencialno prihodnost. Način, na katerega so dobra mladinska distopijska dela napisana, pa hkrati spodbudijo bralca, da išče primerjave s sodobnim svetom in svojim okoljem.

Z analizo kritik knjige na spletni strani *Goodreads* sem predvsem skušala raziskati stopnjo prepoznavanja družbeno-političnih tem v knjigi in ugotoviti, ali so jih bralci primerjali z realno družbo ter umeščali v širši družbeni diskurz o aktualnih družbeno-političnih temah. Ugotovitve kažejo veliko izpostavljanja podobnosti med opisanim distopijskim svetom in realnostjo, prav tako pa precejšnjo raznolikost izpostavljenih tem. Nekateri so zelo konkretno izpostavljali podobnosti z navedbami resničnih člankov o podobnih situacijah v svetu ter poudarjali pomembnost izobraževanja in kritičnega razmisleka o naši družbi. Skratka, analiza izbranih komentarjev je pokazala visoko stopnjo interesa za družbene tematike med bralci. Seveda je treba upoštevati dejstvo, da gre za redne bralce, ki so podali najbolj poglobljene kritike in tako ugotovitev ne gre posploševati. Toda kljub temu lahko zaključim, da bralci žanra berejo tovrstne knjige v veliki meri zato, ker jim dajo misliti, postavljajo težka vprašanja in jih prisilijo v razmislek o sebi in družbi, v kateri živijo, in pa v nekaterih primerih tudi o načinih, kako obstoječe pogoje izboljšati.

10 Literatura

1. Annalisa. 2010. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/94353196?book_show_action=true&from_review_page=1 (28. september 2015).
2. Ames, Melissa. 2013. Engaging 'Apolitical' Adolescents: Analyzing the Popularity and Educational Potential of Dystopian Literature Post-9/11. *The High School Journal* 97 (1): 3–20.
3. Ariana. 2015. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/123326570?book_show_action=false&from_review_page=2 (28. september 2015).
4. Arnold, Jim. 2013. Dystopia Matters: A Brief Personal Testimony by Jim Arnold about Living in Dystopia and the Present Position. V *Dystopia(n) Matters: On the Page, on Screen, on Stage*, ur. Fatima Vieira, 72–74. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. Dostopno prek: [http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzYzMjA3N19fQU41?sid=8c6b8158-e419-4084-99ab-a6be3453a11e@sessionmgr4002&vid=4&hid=4213&format=EB](http://eds.a.ebscohost.com/nukweb/nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzYzMjA3N19fQU41?sid=8c6b8158-e419-4084-99ab-a6be3453a11e@sessionmgr4002&vid=4&hid=4213&format=EB) (10. januar 2015).
5. Ashley. 2015. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/1087482400?book_show_action=false&from_review_page=2 (28. september 2015).

6. Baccolini, Raffaella. 2013. Living in Dystopia. V *Dystopa(n) Matters: On the Page, on Screen, on Stage*, ur. Fatima Vieira, 44–45. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzYzMjA3N19fQU41?sid=8c6b8158-e419-4084-99ab-a6be3453a11e@sessionmgr4002&vid=4&hid=4213&format=EB> (10. januar 2015).
7. Bergoč, Simona. 2009. *Metodološka infrastruktura slovenističnega jezikoslovja: Primer kritične analize diskurza (KAD)*. Dostopno prek: <http://www.centerslo.net/files/file/simpozij/simp28/Bergoc.pdf> (8. september 2015).
8. Blaim, Artur. 2013. Hell upon a Hill: Reflections on Anti-utopia and Dystopia. V *Dystopa(n) Matters: On the Page, on Screen, on Stage*, ur. Fatima Vieira, 80–93. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzYzMjA3N19fQU41?sid=8c6b8158-e419-4084-99ab-a6be3453a11e@sessionmgr4002&vid=4&hid=4213&format=EB> (10. januar 2015).
9. Booker, M. Keith. 1994. *Dystopian Literature: A Theory and Research Guide*. Westport: Greenwood Press.
10. Bowker. 2012. Young Adult Books Attract Growing Numbers of Adult Fans. Dostopno prek: <http://www.bowker.com/news/2012/Young-Adult-Books-Attract-Growing-Numbers-of-Adult-Fans.html> (3. junij 2015).
11. Brock, Avril in Carolynn Rankin. 2012. *Library services for Children and Young Adults: Challenges in the Digital Age*. London: Facet Publishing.
12. Carter, Betty in Holly Koelling. 2007. *Best Books for Young Adults*. Young Adult Library Services Association. Chicago: ALA Editions of the American Library Association.
13. Cassy. 2011. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/137352541?book_show_action=true&from_review_page=1 (28. september 2015).
14. Chelsea. 2015. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/843982061?book_show_action=false&from_review_page=2 (28. september 2015).
15. Claisse, Frederic in Pierre Delvenne. 2015. Building on anticipation: Dystopia as empowerment. *Current Sociology Monograph* 63 (2): 155–169.
16. Dan. 2013. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/309568401?book_show_action=true&from_review_page=1 (28. september 2015).

17. Davis, Laurence. 2013. Dystopia, Utopia and Sancho Panza. V *Dystopa(n) Matters: On the Page, on Screen, on Stage*, ur. Fatima Vieira, 23–27. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzYzMjA3N19fQU41?sid=8c6b8158-e419-4084-99ab-a6be3453a11e@sessionmgr4002&vid=4&hid=4213&format=EB> (10. januar 2015).
18. Davis, Rocio G. 2014. Writing the Erasure of Emotions in Dystopian Young Adult Fiction: Reading Lois Lowry's *The Giver* and Lauren Oliver's *Delirium*. *Narrative Works: Issues, Investigations, & Interventions* 4 (2): 48–63.
19. Dorsey, Jennifer Lyn. 2013. »Peel[ing] apart Layers of Meaning« in SF Short Fiction: Inviting Students to Extrapolate on the Effects of Change . V *Science Fiction and Speculative Fiction: Challenging genres*, ur. P. L. Thomas, 73–94. Rotterdam: Sense Publishers. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzY0Mzg3MV9fQU41?sid=fdd0d946-ceb8-43a4-923e-b30d76370ad6@sessionmgr4002&vid=2&format=EB&rid=1> (10. januar 2015).
20. Erika. 2012. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/326052003?book_show_action=true&from_review_page=1 (28. september 2015).
21. Fentin, Rachel. 2012. Disobedient youth: Political involvement and genre resistance in contemporary young adult dystopian fiction. Diplomsko delo, Michigan, University of Michingan.
22. Fortunati, Vita. 2013. Why Dystopia Matters. V *Dystopa(n) Matters: On the Page, on Screen, on Stage*, ur. Fatima Vieira, 28–36. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzYzMjA3N19fQU41?sid=8c6b8158-e419-4084-99ab-a6be3453a11e@sessionmgr4002&vid=4&hid=4213&format=EB> (10. januar 2015).
23. Garcia, Antero. 2013. Critical foundations in Young Adult Literature: Challenging Genres. Rotterdam: Sense Publishers. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzY2ODU5N19fQU41?sid=9e15db32-253c-46ba-9f07-f7f7d2b05003@sessionmgr4002&vid=0&format=EB&rid=1> (11. november 2014).

24. Geoghegan, Vincent. 2013. Darkness and Light. V *Dystopa(n) Matters: On the Page, on Screen, on Stage*, ur. Fatima Vieira, 46–48. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzYzMjA3N19fQU41?sid=8c6b8158-e419-4084-99ab-a6be3453a11e@sessionmgr4002&vid=4&hid=4213&format=EB> (10. januar 2015).
25. Giselle. 2011. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/147125131?book_show_action=false&from_review_page=2 (28. september 2015).
26. Goodreads. Dostopno prek: <https://www.goodreads.com/> (15. september 2015).
27. Haleema. 2014. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/124028774?book_show_action=true&from_review_page=1 (28. september 2015).
28. Hatham, Don in Jonathan M. Hollister. 2014. The Games People play: Information and Media Literacies in the Hunger Games trilogy. *Children's Literature in Education* 45 (1): 33–46. Dostopno prek: <http://linksource.ebsco.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ls.4abe3a49-0d15-4d55-a4e4-f1d9debd2ed9.false/linking.aspx?sid=EBSCO:edsgao&genre=article&issn=00456713&ISBN=&volume=45&issue=1&date=20140301&spage=33&pages=33-46&title=Childrens%20Literature%20in%20Education&atitle=The%20Games%20People%20Play%3A%20Information%20and%20Media%20Literacies%20in%20the%20Hunger%20Games%20Trilogy&aulast=Latham%2C%20Don&id=DOI:&pid=edsgcl.357011032Academic%20OneFile> (11. november 2014).
29. Hoben, John. 2013. Reading Alien Suns: Using SF Film to Teach a Political Literacy of Possibility. V *Science Fiction and Speculative Fiction: Challenging genres*, ur. P. L. Thomas, 95–118. Rotterdam: Sense Publishers. Dostopno prek <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzY0Mzg3MV9fQU41?sid=fdd0d946-ceb8-43a4-923e-b30d76370ad6@sessionmgr4002&vid=2&format=EB&rid=1> (10. januar 2015).
30. Janina. 2013. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/116587668?book_show_action=true&from_review_page=1 (28. september 2015).
31. Jim. 2012. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/330658413?book_show_action=true&from_review_page=1 (28. september 2015).

32. Jessica. 2011. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/124498684?book_show_action=true&from_review_page=1 (28. september 2015).
33. Johnsson-Smaragdi, Ulla in Annelis Jönsson. 2006. Book Reading in Leisure Time: Long-Term changes in young peoples' book reading habits. *Scandinavian Journal of Educational Research* 50 (5): 519–540.
34. Kat. 2010. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/104268388?book_show_action=false&from_review_page=1 (28. september 2015).
35. Kate. 2015. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/145657450?book_show_action=true&from_review_page=1 (28. september 2015).
36. Kelly. 2014. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/1037154185?book_show_action=true&from_review_page=1 (28. september 2015).
37. Kiki. 2014. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/163299661?book_show_action=true&from_review_page=1 (28. september 2015).
38. Kumar, Krishan. 2013. Utopia's Shadow. V *Dystopa(n) Matters: On the Page, on Screen, on Stage*, ur. Fatima Vieira, 19–22. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com/nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzYzMjA3N19fQU41?sid=8c6b8158-e419-4084-99ab-a6be3453a11e@sessionmgr4002&vid=4&hid=4213&format=EB> (10. januar 2015).
39. Maggie. 2012. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/162028601?book_show_action=true&from_review_page=1 (28. september 2015).
40. Maja. 2011. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/144661153?book_show_action=true&from_review_page=1 (28. september 2015).
41. Meltzer, Donald. 2011. Adolescent psychoanalytical theory. V *Adolescence: Talks and Papers*, ur. Meg Harris Williams, 21–38. London: Harris Meltzer Trust. Dostopno prek: <http://eds.b.ebscohost.com/nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzQwNTQxNV9fQU41?sid=7b77fd95-9a55-4cb0-bfbe-1dc98eca7d78@sessionmgr114&vid=3&format=EB&rid=1> (21. julij 2015).
42. McAlear, Rob. 2010. The Value of Fear: Toward Rhetorical Model of Dystopia. *Interdisciplinary Humanaties* 27 (2): 24–42. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com/nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/results?sid=3ba6ed2e-6423-4aa0-beb2->

- f3ba13a4ffca%40sessionmgr4005&vid=23&hid=4213&bquery=dystopian+genre&bd
ata=Jmxhbmc9c2wmdHlwZT0wJnNpdGU9ZWRzLWxpdmU%3d (10. januar 2015).
43. Nikolajeva, Maria. 2014. Memory of the Present: Empathy and Identity in Young Adult Fiction. *Narrative Works: Issues, Investigations, & Interventions* 4 (2): 86–107.
44. Newengland. 2011- Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/66692785?book_show_action=false&from_review_page=2 (28. september 2015).
45. Pappas, John J. 1993. Women and the Bildungsroman. *English Literature in Transition* 36 (3): 354–357.
46. Quantcast. Dostopno prek: <https://www.quantcast.com/goodreads.com> (15. september 2015).
47. Robin. 2015. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/634110197?book_show_action=true&from_review_page=1 (28. september 2015).
48. Romano, Ana Claudia Ribiero. 2013. Utopia, Dystopia and Satire: Ambiguity and Paradox. V *Dystopa(n) Matters: On the Page, on Screen, on Stage*, ur. Fatima Vieira, 64–68. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzYzMjA3N19fQU41?sid=8c6b8158-e419-4084-99ab-a6be3453a11e@sessionmgr4002&vid=4&hid=4213&format=EB> (10. januar 2015).
49. Sargent, Lyman Tower. 2013. Do Dystopias Matter? V *Dystopa(n) Matters: On the Page, on Screen, on Stage*, ur. Fatima Vieira, 10–13. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzYzMjA3N19fQU41?sid=8c6b8158-e419-4084-99ab-a6be3453a11e@sessionmgr4002&vid=4&hid=4213&format=EB> (10. januar 2015).
50. Sargisson, Lucy. 2013. Dystopias Do Matter. V *Dystopa(n) Matters: On the Page, on Screen, on Stage*, ur. Fatima Vieira, 40–41. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzYzMjA3N19fQU41?sid=8c6b8158-e419-4084-99ab-a6be3453a11e@sessionmgr4002&vid=4&hid=4213&format=EB> (10. januar 2015).

51. Sawyer, Jessie. 2012. Neil Shusterman Discusses Writing Process and What Inspired 'Unwind'. *Patch*, 30. marec. Dostopno prek: <http://patch.com/connecticut/avon/neal-shusterman-unwind-inspired-by-abortion-transplan2ececeb133> (11. avgust 2015).
52. Schneider, Florian. 2013a. Getting the Hang of Discourse Theory. Dostopno prek: <http://www.politicseastasia.com/studying/getting-the-hang-of-discourse-theory/> (8. september 2015).
53. Schneider, Florian. 2013b. How to Do a Discourse Analysis. Dostopno prek: <http://www.politicseastasia.com/studying/how-to-do-a-discourse-analysis/> (8. september 2015).
54. Shusterman, Neal. 2007. *Unwind*. New York: Simon & Schuster.
55. Simmons, Amber M. 2012. Class on fire: Using the Hunger Games trilogy to encourage social action. *Journal of adolescent & Adult Literacy*. 56(1): 22–34. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com/nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&sid=46d0cb45-58a1-4709-803f-c4b04b0935bf%40sessionmgr4005&hid=4111> (10. november 2014).
56. Sisk, David W. *Transformation of Language in Modern Dystopias*. Westport: Greenwood Press.
57. Strom, Paris in Robert D. Strom. 2013. Thinking in Childhood and Adolescence. Charlotte: Information Age Publishing. Dostopno prek: <http://eds.b.ebscohost.com/nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzYzMTY4M19fQU41?sid=310857a7-0b64-4878-b068-04f842da0c28@sessionmgr110&vid=10&hid=126&format=EB> (21. julij 2015).
58. Svec, Michael in Mike Winiski. 2013. SF and Speculative Novels: Confronting the Science and the Fiction. V *Science Fiction and Speculative Fiction: Challenging genres*, ur. P. L. Thomas, 15–34. Rotterdam: Sense Publishers. Dostopno prek <http://eds.a.ebscohost.com/nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzY0Mzg3MV9fQU41?sid=fdd0d946-ceb8-43a4-923e-b30d76370ad6@sessionmgr4002&vid=2&format=EB&rid=1> (10. januar 2015).
59. Storyman. Dostopno prek: <http://www.storyman.com/> (28. september 2015).
60. Šesek, Lara in Maruša Prušnik. 2014. Reading Popular literature and digital media: Reading experiance, fandoms and social networks. *Anthropological Notebooks* 20 (2): 103–126. Dostopno prek: <http://eds.b.ebscohost.com/nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&sid=46d0cb45-58a1-4709-803f-c4b04b0935bf%40sessionmgr4005&hid=4111>

lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=1c07af5d-f61c-4561-8870-6ed3183ad6d1%40sessionmgr113&hid=126 (23. julij 2015).

61. Terence. 2015. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/1365786711?book_show_action=false&from_review_page=2 (28. september 2015).
62. Thompson, John. 2010. *Merchants of culture: The publishing business in the twenty-first century*. Malden: Polity.
63. Vanessa. 2014. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/review/show/208615632?book_show_action=false&from_review_page=2 (28. september 2015),
64. Vezovnik, Andreja. 2009. *Diskurz*. Ljubljana: Založba FDV.
65. Wendig, Chuck. 2013. 25 things you should probably know about young adult fiction. *Terribleminds*. Dostopno prek: <http://terribleminds.com/ramble/2013/06/04/25-things-you-should-know-about-young-adult-fiction/> (10. januar 2015).